

VEREENIGING
TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.
1888—1889.

*Vergadering van Donderdag 25 April 1889, 's avonds
ten half acht ure.*

Voorzitter: de heer BOSSCHER.

De VOORZITTER: Voor heden avond heb ik geene bijzondere mededeelingen te doen. Ook zijn er heden geene kandidaten voor het lidmaatschap dezer Vereeniging. Er zal dus geen ballotage plaats hebben. Wat ik verder nog zou wenschen in het midden te brengen, bespaar ik tot het einde der vergadering. Ik geef thans het woord aan den heer Jhr. Mr. R. A. KLERCK, tot het houden zijner voordracht, houdende: *Enkele beschouwingen over vredebonden en arbitrage.*

De heer KLERCK:

Mijne Heeren!

Alvorens mijne verhandeling over „vredebonden en arbitrage” aan Uwe aandacht te onderwerpen, zij het mij vergund een beroep te doen op Uwe toegevendheid. Niet zonder schroom toch ben ik, met het oog op de vele en gewichtige quaesties, die hier in ons midden met zooveel welsprekendheid (eene gave die ik helaas! niet bezit) ter tafel worden gebracht, er toe overgegaan om de spreekbeurt van heden avond te vervullen. De groote eer, die mij in 1887 ten deel is gevallen

1888/89. 31

om onder Uwe bestuursleden plaats te mogen nemen, heeft mij er evenwel toe doen besluiten eene poging te wagen om, zij het dan ook eene bescheiden bijdrage, aan de verslagen der „Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap" toe te voegen. Dat mijne voordracht zich hoofdzakelijk op het gebied van het volkenrecht beweegt, zal wellicht Uwe goedkeurig wegdragen, daar het bezwaarlijk kan worden ontkend, dat er schier geen enkele tak van wetenschap bestaat, waarin zooveel belang wordt gesteld, waarover zooveel geschreven is en waarover heden ten dage zooveel verschillende meeningen verkondigd worden. De oorzaak toch ligt voor de hand. Moeielijker kan er eene wetenschap gevonden worden, die door hare onbestemdheid meer aanleiding geeft tot gedachtenwisseling, daar het zoogenaamde volkenrecht een bepaalden positieven grondslag mist en het bestaan daarvan zelfs door vele schrijvers wordt ontkend.

En dit behoeft geen verwondering te baren, daar de geneigtheid om zich aan de bestaande regelen van het volkenrecht, die deels op tractaten berusten, doch veelal uit het zoogenaamde gewoonterecht voortspruiten, gelegen te laten liggen, geheel afhangt van de „bon plaisir" der leden van de zoogenaamde Statenmaatschappij. En ook de geschiedenis der laatste tijden leert helaas hoe niet alleen dikwijls van aangenomen begrippen van recht en billijkheid, maar zelfs van geschreven overeenkomsten wordt afgeweken door staten, die daartoe de macht gevoelen. Men denke er slechts aan, hoe art. 3 van het Prager tractaat, waarbij aan de bevolking van Noord-Sleeswijk het recht was gegeven over hare nationaliteit vrijelijk te beslissen, steeds onuitgevoerd is gebleven; men herinnere zich slechts hoe nog in 1877 bij de conferentie van Berlijn in vollen vrede beslag is gelegd op het grondgebied van Turkije, door staten, die met dat Rijk op voet van vrede verkeerden, en aan die Mogendheid Egypte, Cyprus, Bosnië en de Herzegowina zijn ontnomen zonder dat er eenig motief dan dat van het belang der betrokken staten daarvoor kan worden aangevoerd.

De stelregel van onzen beroemden landgenoot Spinoza, dat er moeielijk van een bepaald volkenrecht sprake kan zijn, daar iedere staat zooveel recht kan laten gelden als hij macht bezit,

is niet geheel onjuist te noemen. Inmiddels zijn er boekdeelen vol geschreven over de quaestie over het al of niet bestaan van een volkenrecht, en toch is die vraag niet moeielijk op te lossen. Wanneer men als basis van dit recht aanneemt dat elke staat zich aan algemeen aangenomen begrippen van recht en billijkheid moet houden even goed als ware dit recht in een wetboek samengevat en door eene bevoegde en machthebbende autoriteit gehandhaafd, ja, dan kan het bestaan van dusdanig recht onder beschaafde natiën niet worden ontkend. Dit is het recht, dat door Cicero en later door Hugo de Groot en Samuel von Pufendorf als verbindend werd beschouwd voor alle beschaafde volken, maar ook door die schrijvers werd dit recht als een natuurrecht gedefinieerd, een zoogenaamd philosophisch recht, waaraan de sanctie geheel ontbreekt.

En toch is dit recht het eenige waarvan in het volkenrecht sprake kan zijn. Wel wordt van het philosophische volkenrecht door vele schrijvers een zoogenaamd positief volkenrecht onderscheiden, welk recht zich baseert op tractaten en door congressen gesanctioneerde overeenkomsten, doch óók die bepalingen hebben weinig bindende kracht. Menigmaal toch is het voorgekomen dat bij tractaat aangegane verbintenissen eenvoudig werden opgezegd, zoodra de Staat, voor wien de bewuste verbintenis nadeelig was, daartoe bij machte meende te zijn. Men denke hier slechts aan de weigering der Russische Regeering in 1871 om zich langer te houden aan de haar in 1856 opgelegde verbintenis om geene oorlogsschepen in de Zwarte zee te doen stationneeren. Geene herziening van het tractaat van 1856 werd door het gouvernement van den Czaar voorgesteld, gelijk dit, volgens de algemeene opvatting van recht behoorde te geschieden; de bij het tractaat van 1856 gemaakte bepaling werd eenvoudig opgezegd, wijl men te St. Petersburg het oogenblik daartoe gekomen achtte met het oog op de machteloosheid der verschillende Mogendheden, die in den Krim Rusland hadden beoorloofd.

Hier was dus van den grondslag voor het onderling statenverkeer, den eerbied voor de tractaten, eenvoudig geen notitie genomen. Maar, zooals de Duitsche schrijver Hegel het zeer terecht opmerkt, zijn de gouvernementen in hunne onderlinge

verhouding in hun natuurstaat. Hunne onderlinge verplichtingen zijn geheel van hun welmeen en afhankelijk.

Het behoeft dan ook geen verder betoog, dat er van een positief volkenrecht moeilijk sprake kan wezen, en er bij het onderling verkeer der volkeren slechts een recht kan bestaan, door de traditie gesanctioneerd voor wiens interpretatie het raadplegen van schrijvers van naam dikwijls van groote waarde kan zijn, zonder dat men daaraan, gelijk Bluntschli in zijne codificatie laat doorschemeren, een min of meer bindende kracht kan toekennen. Overigens is de toepassing van het volkenrecht geheel afhankelijk van den goeden trouw der verschillende Mogendheden, die evenwel, hetgeen reeds door voorbeelden is aangetoond, eene behoorlijk aangegane verbintenis straffeloos kunnen verbreken.

Het gemis van een' positieven grondslag in het volkenrecht ligt evenwel geheel in de onderlinge stelling waarin de leden der Statenmaatschappij verkeer en. Deze stelling is eene geheel andere dan die der individuen. Deze toch zijn als onderdanen van het gouvernement, waaronder zij ressorteeren, daaraan onderworpen en hunne geschillen worden beslecht door de macht die daartoe in het Rijk, waarvan zij deel uitmaken, is aangewezen. Gelieven zij zich niet te onderwerpen aan de wetten van het land, zoo heeft in elken behoorlijk geordenden staat het gouvernement over de noodige macht te beschikken om hen daartoe te dwingen.

Geheel anders is evenwel de toestand in de maatschappij der Staten. Deze toch zijn geheel soevereine rechtspersonen, die, daar er geene opperste Rechtbank over hen gesteld is, en naar mijne meening ook bezwaarlijk gesteld kan worden, ieder voor zich handelen, gelijk hun belang dit medebrengt. Wel laten zij zich in den regel gelegen liggen aan de bestaande tractaten waarbij zij betrokken zijn en zelfs aan de algemeen aangenomen begrippen van het volkenrecht, doch eigenlijk omdat ieder van hen er belang bij heeft, dat goede en vredelievende betrekkingen tusschen de Staten worden onderhouden. Ontstaat er tusschen hen evenwel een conflict, zoo zijn deze soevereine rechtspersonen geheel bevoegd dit ten einde te brengen op de wijze,

die hun het meest doeltreffend zal voorkomen, zonder dat die bevoegdheid op eenige wijze kan worden betwist. Acht een staat het in zijn belang tot beslechting van het conflict oorlog te voeren, zoo kunnen wellicht uit een moreel oogpunt daartegen bedenkingen bestaan, doch het recht kan niet worden betwist, daar dit recht geheel voortspuit uit zijne souvereiniteit. Daar er geen oppermachtige rechter is, is elke staat zijn eigen rechter en niemand bevoegd hem dit recht te betwisten (1).

Inmiddels kan niet worden ontkend, dat de souvereiniteit der verschillende staten en hunne volkomen bevoegdheid om zich eigenmachtig recht te verschaffen, de aanleiding mag worden genoemd tot de vele oorlogen die het menschedom geteisterd hebben. Dat daarom velen getracht hebben om aan dien toestand een einde te maken, ligt dan ook in den aard der zaak. Zoowel in geschriften als op bijeenkomsten en congressen, ja zelfs in vele parlementen, zijn er pogingen aangewend om de verschillende gouvernementen te bewegen door minnelijke schikking de geschillen, die tot den oorlog zouden kunnen leiden, uit den weg te doen ruimen, en zoo daartoe geen uitzicht bestond, zich aan de uitspraak van een derde te onderwerpen, die daartoe door de litigeerende partijen zoude worden aangezocht. Alzoo de oplossing van het geschil door middel van „arbitrage”.

De pogingen tot vermijding van den oorlog dagteekenen uit de grijze oudheid. Reeds in Griekenland bestond er een zoogenaamd Amphyktionenverbond, opgericht tot verzachting van het vuistrecht. Dit verbond bezat een eigen heiligdom aan de Thermopylae. Wijders werden er bij dat verbond eenige regelen van volkenrecht vastgesteld tusschen de verschillende verbondene Grieksche Staten. Aan dit verbond konden zich echter alleen Grieksche Staten aansluiten, de overige volken waren in de oogen der Grieken „barbaren”, die buiten het recht stonden en

(1) *Zeer terecht wordt dan ook dienaangaande door Mr. C. Beelaerts van Blokland in zijne uitnemende dissertatie: „Intern. Arbitrage” de opmerking gemaakt, dat het niet aangaat van een algemeen volkerenbelang, vreemd aan de belangen van bijzondere staten, te spreken daar er geene macht bestaat om die belangen te verdedigen en de middelen daartoe niet te vinden zijn.*

tegen wie alle middelen tot onderwerping konden worden aangewend. Maar ook de vrede onderling werd door de amphytionen niet bewaard, ja de oneenigheden tusschen de Grieksche Staten waren zelfs van dien aard, dat het Philippus van Macedonië gemakkelijk viel hen allen aan zijn gezag te onderwerpen.

Hetzelfde beginsel der Grieken ten opzichte der „βαρβαροι“ gold ook bij de Romeinen onder het bekende motto: „Adversus hostem acterna auctoritus“. Alleen de Romeinen en de aan hen onderworpen staten hadden aanspraak op eene behandeling overeenkomstig het volkenrecht. In den Romeinschen tijd is er evenwel van arbitrage geen sprake; een geschil leidde tot den oorlog, die steeds eindigde met de vernietiging of onderwerping van den tegenstander. Inmiddels betoonde Cicero zich reeds voorstander van een beslechting van het geschil door onderling overleg. Alvorens tot den oorlog over te gaan behoorde deze volgens den beroemden Romeinschen wijsgeer evenwel absoluut noodzakelijk te zijn, daar een strijd te aanvaarden, zonder alvorens getracht te hebben door onderhandelingen het geschil uit den weg te ruimen, eene verlaging zoude zijn van den mensch tot het dier, dat volgens Cicero steeds het recht van den sterkste doet gelden. Dat de Romeinen zich weinig aan dien fraaien stelregel gelegen hebben laten liggen, bewijst hunne geschiedenis, waarin eene lange reeks veroveringsoorlogen voorkomt, die ten slotte geleid hebben tot den ondergang van het Romeinsche Rijk.

In de middeleeuwen scheen een oogenblik het ideaal bereikt te zullen worden, dat door een uitspraak eener boven de Europeesche volken gestelde macht aan vele oorlogen een einde zou gemaakt worden. De Paus toch werd vooral in den aanvang van dat tijdperk alom als vertegenwoordiger van Christus gevreesd en geëerbiedigd, terwijl zijne uitspraken als wet werden beschouwd. De keizer van het heilige Roomsche Rijk werd algemeen erkend als uitvoerder der uitspraken van den Hoogen Kerkvoogd. Die toestand ging echter te loor na het uiteenspatten van het Rijk van Karel den Grooten. Er volgde een gedurige strijd tusschen den Duitschen Keizer en zijne vasallen; de beslissende en dwingende macht in het hoogste ressort, die velen in het leven

willen roepen om onderling strijdende partijen te dwingen het zwaard in de scheede te doen steken, was niet meer in staat zijn gezag te handhaven en moest gedurig oorlog voeren om dien niet geheel verloren te laten gaan. Zelfs de opperste Kerkvoogd en de Duitsche Keizers waren dikwijls onderling in strijd; zoo moest Paus Innocentius IV zijn toevlucht zoeken bij Koning Lodewijk IX van Frankrijk, toen deze door Keizer Frederik II in het nauw was gebracht. De parlementen van Parijs, Dijon en Grenoble zijn daarop tot beslechting van het geschil als arbiters opgetreden.

De kerkhervorming bracht eene algemeene omkeering te weeg; zij zette geheel Europa in vuur en vlam. De daarnit voort-spruitende oorlogen, waarbij *Spanje* en *Oostenrijk* door Nederland, Frankrijk, Engeland en de kleinere Duitsche Staten werden bestreden, eindigde, gelijk bekend is, met den vrede van Munster, waarbij een geheel nieuwe toestand in het leven werd geroepen, en het stelsel van het Europeesch evenwicht op den voorgrond trad, eene theorie, die, wanneer men heden ten dage op de groepeerings der allianties acht slaat, wellicht den meesten waarborg oplevert voor het behoud van den vrede.

Inmiddels lieten zich ook toen ter tijde vele stemmen hooren, die tegen de onophoudelijke oorlogen meenden te moeten protesteeren. Reeds hebben wij melding gemaakt van onzen landgenoot Hugo de Groot, die in zijn werk: „*De jure belli ac pacis*” ten zeerste aandrong om hetzij door onderhandelingen, hetzij door het benoemen van scheidsrechters, hetzij door het lot, een bestaand geschil, dat tot oorlog zoude kunnen leiden, te beslechten. Hij beschouwde de aanwending dier middelen evenwel meer als eene zedelijke verplichting, zonder dat men dit als eisch zoude kunnen stellen. De beroemde Nederl. schrijver bewoog zich echter nooit op het gebied der utopieën; blijkbaar werd het tot stand brengen van een eeuwigen vrede door hem als een niet te bereiken ideaal beschouwd.

Het mag zonderling heeten, dat de eerste stappen tot dit vrijwel onbereikbaar droombeeld werden gedaan door een vorst, die zich als veldheer grooten naam heeft verworven, nl. door Koning Hendrik IV van Frankrijk. Deze had zich met zijn

eersten Minister, den hertog van Sully, een plan van eeuwigen vrede ontworpen, maar zonderlinge contradictie, die vrede zou door het zwaard tot stand gebracht worden. Dit grootsche plan zou daarin bestaan, dat geheel Europa in 15 deelen gesplitst zoude worden, waarbij men rekening zoude houden met de godsdienstige geloofsbelijdenis der bevolking. Die 15 Staten zouden zijn: de Kerkelijke Staat, het Duitsche Keizerrijk, Frankrijk, Engeland, Spanje, Hongarije, Bohemen, Polen, Zweden, Denemarken, het Koninkrijk Lombardije, de heerlijkheid Venetië, de Nederlanden en Zwitserland. Beide laatstgenoemde rijken zouden democratische republieken zijn, Venetië zou daarentegen een aristocratisch gemeenebest worden; Frankrijk, Spanje, Engeland, Zweden en Lombardije erfelijke monarchieën, terwijl in de overige Staten de monarch gekozen zoude worden.

Bij dit plan werden de grenzen dier toekomstige Staten vastgesteld; het grondgebied der Nederlanden werd door toevoeging van het hertogdom Kleef, en andere kleine vorstendommen aanzienlijk uitgebreid.

Uit die volkerenmaatschappij zouden evenwel Rusland en Turkije geweerd worden, terwijl, om niet opeens van het genot van oorlogvoeren te worden beroofd, op gezamenlijke kosten en met vereende krachten oorlog tegen de Turken zoude gevoerd worden.

De onderlinge vrede zoude gehandhaafd worden door één hoogste rechtbank van 40 leden, die over alle geschillen uitspraak zoude doen. Was er een Rijk onwillig om aan die uitspraak te voldoen, dan zou dit door de overigen daartoe gedwongen worden.

Dit fraaie plan werd goedgekeurd door Koningin Elisabeth van Engeland en haren opvolger Jacobus I. Van het geheele project waarvan de uitvoering of liever de poging daartoe eene geheele reeks van oorlogen zoude veroorzaken, kwam natuurlijk niets. Trouwens werd aan den Franschen Koning daartoe de tijd niet gelaten, daar hij in 1610 door Ravallac werd vermoord.

Aan dit plan lagen trouwens politieke doeleinden ten grondslag. Men beweert dat Hendrik IV zich als werelddictator wilde opwerpen, na het Huis van Oostenrijk, gelijk uit de verdeeling

blijkt, de helft van zijn grondgebied te ontnemen. Daarbij scheen hij ook niet voornemens dit plan ten uitvoer te leggen zonder eenige uitbreiding aan het Fransche grondgebied te geven, hoewel Sully hem daartoe aanmaande, doch daarop ten antwoord kreeg: Ah! quoi, voudriez-vous que je dépensasse soixante millions pour conquérir des terres pour autrui, sans en retenir rien pour moi? ce n'est pas là mon intention.

Een eeuw later werd „le grand projet du Roy”, gelijk Sully die vrij willekeurige verdeeling van Europa geliefde te noemen wederom opgevat door den Abt Castel de St. Pierre, die in 1729 zijne plannen tot pacificatie der volkeren toelichtte in een werk get.: „Abrégé du projet de paix perpétuelle.” Bedoelde geestelijke ging echter van een geheel ander standpunt uit dan Hendrik IV.

Wel verre van eene geheel nieuwe verdeeling van het Europeesche grondgebied te ontwerpen, die niet anders dan door een reeks van bloedige oorlogen tot stand had kunnen worden gebracht, wilde de Abt de St. Pierre den bestaanden toestand, gelijk die bij den vrede van Utrecht in 1713 was bepaald, doen eerbiedigen.

Dit project was verdeeld in vijf artikels.

Bij art. 1 was bepaald dat er eene voortdurende alliantie zoude bestaan tusschen de verschillende Europeesche Staten ten einde zich tot de handhaving van hun grondgebied, gelijk het bij den Vrede van Utrecht was vastgesteld, onderling te waarborgen.

Bij art. 2 was bepaald dat iedere staat maandelijks zooveel bij zou dragen tot instandhouding der „grande alliance” als door de algemeene vergadering der verschillende vertegenwoordigers was vastgesteld.

Art. 3 schreef voor dat ieder lid der „grande alliance” afstand zou doen van zijn recht van oorlogvoeren en het geschil zou brengen voor de algemeene vergadering, die daarover uitspraak zoude doen.

Art. 4 bepaalde dat wanneer een der staten onwillig was om aan de uitspraak der bondgenooten gehoor te geven of oorlogstoebereidselen te maken, hij door de „grande alliance” gedwongen zou worden tot onderwerping.

Bij art. 5 werd bepaald dat de gevolmachtigden der verschillende Staten bij meerderheid van stemmen uitspraak zouden doen waar het decreteren van maatregelen betrof tot uitvoering van het doel der „grande alliance.” Aan de fundamenteele bepalingen kon geen verandering worden gemaakt, tenzij alle bondgenooten daartoe hunne toestemming hadden gegeven.

Het plan van den Abt de St. Pierre beoogde dus van geheel Europa een grooten Statenbond te maken, bestaande uit 19 Rijken voor wier rangregeling behoorlijk gezorgd was. De Koning van Frankrijk was de hoogste in rang, de Keizer van Duitschland zou als de tweede in rang in aanmerking komen, terwijl de Republiek der Vereenigde Nederlanden de zesde plaats zou innemen. Rusland, dat door Hendrik IV was buitengesloten, nam nu als vierde in rang, na den Koning van Spanje, een eervolle plaats in te midden der Europeesche Staten — Turkije had echter geen genade in de oogen van den Abt de St. Pierre gevonden. Hij scheen het echter met rust te willen laten; er zou geen oorlog tegen dat Rijk worden gevoerd.

Hoewel het project van den Abt de St. Pierre meer de aandacht verdient dan dat van Hendrik IV, waren zijne tijdgenooten niet zonder reden weinig overtuigd van de uitvoerbaarheid.

In 1769 werd dit plan evenwel nader uitgewerkt door Rousseau, die, gelijk bekend is, op litterarisch gebied eene zeer sentimenteele richting voorstaat. Geen wonder dat de schrijver van „Emile” en de „Nouvelle Héloïse” het plan van bovengenoemden geestelijke zeer toelachte.

Tegen dit plan bestaan geen andere bezwaren, volgens den bekenden Franschen schrijver, dan de eerezucht der Staatslieden en de vooroordeelen der natiën. Want, bestaat er geene groote tegenstrijdigheid tusschen de hooge beschaving waarop de Europeesche volken zich alle beroemen kunnen, en de oorlogen die zij elkander steeds aandoen?

Daarom wenscht ook Rousseau van Europa een statenbond te maken, op den voet van Duitschland, den bondsstaat Zwitserland en de Vereenigde Nederlanden. De staten toch waaruit die landen bestaan, leven als regel onderling in vrede en, mochten daaraan eenige onvolkomenheden kleven, zoo was dit

niet toe te schrijven aan den socialen toestand, die in bedoelde Rijken zeer gebrekkig moest worden genoemd.

Het denkbeeld van Rousseau werd mede voorgestaan door den filosoof Jeremias Bentham, die mede een ontwerp maakte tot het tot stand brengen van een eeuwigen wereldvrede. Die schrijver plaatste zich op het m. i. vrij onjuist standpunt dat hij die een internationaal wetboek zoude willen samenstellen van geen anderen grondslag behoeft uit te gaan dan voor een enkelvoudig Rijk. Dit is volgens dien schrijver niet onmogelijk wanneer hij het belang der verschillende volken maar gelijkelijk voor oogen houdt.

Bentham gaat daarop na de verschillende oorzaken, die tot den oorlog leiden, welke volgens hem gelegen zijn:

- 1°. in de onzekerheid der grensscheidingen;
- 2°. in de geschillen omtrent de erfopvolging;
- 3°. in den godsdienshaat en de godsdienstige vooroordeelen;
- 4°. in de inwendige troebelen van naburige Rijken.

Alle die moeilijkheden zoude Bentham door de volgende middelen willen uit den weg ruimen:

1°. door codificatie van de reeds bestaande wetten, die door het gebruik zijn aangenomen en door het daarstellen van nieuwe wettelijke bepalingen, welke blijken zullen noodig te zijn;

2°. door verbetering en verduidelijking van taal en stijl der bestaande conventiën;

3°. door vaststelling van een ieders strijdkrachten te land en ter zee;

4°. door emancipatie der koloniën.

Niet onaardig, vooral met het oog op den tegenwoordigen tijd, waarin de verschillende Mogendheden door eene ware kolonisatiemanie zijn aangetast, is het oordeel van Bentham over het nut van koloniën. Volgens dien schrijver is het koloniaal bezit een bron van oorlogen, die daarenboven veel meer kosten na zich sleepen dan nut opleveren. Vooral tussehen Engeland en Frankrijk is het koloniaal bezit een voortdurende strijdappel; ware deze niet aanwezig, zoo zouden de uitgaven voor Marine zich kunnen bepalen tot eene verdediging der zee-gaten. Bentham wil daarom dat de verschillende Mogendheden

hun koloniaal bezit zullen laten varen en beroept zich daarbij op het gezag der bekende ministers van Lodewijk XVI, Turgot en de Vergennes, die in eene officiële memorie dezelfde opinie hadden ontwikkeld. Deden de staten afstand van hunne koloniën, dan zoude de toestand in het leven worden geroepen van vóór de ontdekking van Amerika, toen Europa geen koloniën en geen staande legers bezat. Een groote aanleiding tot den oorlog zoude alzoo zijn weggenomen.

Om tot het bevredigen der geschillen te geraken wil Bentham een congres als Hof van Arbitrage in het leven roepen, bestaande uit twee afgevaardigden van elken staat. De schrijver rekent op de publieke opinie om die nitspraken te doen eerbiedigen, doch desnoods zou bedoeld congres het contingent kunnen aangeven, dat elke staat zou moeten opleveren om den weerspannige tot gehoorzaamheid te dwingen.

Omstreeks denzelfden tijd werd een plan tot het tot stand brengen van een' eeuwigen wereldvrede in het licht gegeven door den beroemden Duitschen wijsgeer Immanuel Kant, welk ontwerp ongetwijfeld meer de aandacht verdient dan dat van Bentham, wijl daarin inderdaad middelen zijn aangegeven tot bewaring van den vrede, die, werden zij opgevolgd, vele oorlogen zouden voorkomen.

Kant acht als eerste voorwaarde van den wereldvrede, dat de verschillende staten den republikeinschen regeeringsvorm aannemen, waaraan bedoelde schrijver evenwel niet de beteekenis hecht, die men daaraan gewoonlijk geeft. Onder republieken verstaat Kant alle staten, die, gelijk wij het heden ten dage zouden uitdrukken, den parlementairen regeeringsvorm hebben aangenomen. Eene dergelijke regeeringsvorm nu is uit den aard vredelievend, en, zoo het recht tot oorlogverklaring niet aan het uitvoerend gezag maar aan het Parlement werd overgelaten, zullen vele oorlogen achterwege blijven. Die staten zouden ook de behoefte gevoelen tot aansluiting en tot het doen beslechten hunner geschillen door een permanent congres, op den voet gelijk dit reeds door Bentham en St. Pierre is aangegeven. Van lieverlede zou Europa zich tot een statenbond vormen, wanneer die staten slechts vooraf den republikeinschen regeeringsvorm hadden aangenomen.

Bovenstaande redeneering voorloopig in hare waarde latende, zoo valt het niet te ontkennen, dat Kant enkele voorschriften geeft, die, werden zij in acht genomen, vele oorlogen zouden vermijden.

Zoo merkt de Duitsche wijsgeer zeer terecht op dat er geen oorlog behoort gemaakt te worden, met het geheime doel daaruit een anderen te doen ontstaan. Wijders behoort er geen staat door schenking, ruil of koop op eene andere Mogendheid over te gaan; een staat toch is eene maatschappij van menschen, die alleen over zich zelve beschikken kan.

Ook wordt door Kant voorgeschreven dat geen staat zich mag inlaten met de inwendige huishouding van een ander Rijk, terwijl hij mede een lans breekt voor eene eerlijke oorlogvoering.

Wordt er door een staat op eene wijze strijdig met goede trouw en beschaving oorlog gevoerd, dan is dit een grief, die spoedig wederom tot een volgenden krijg aanleiding geeft.

Ten slotte wenscht Kant de staande legers af te schaffen, hetgeen, afgescheiden van andere bezwaren, aan dien maatregel verbonden, zeker weinig zou bijdragen tot verzachting der oorlogsgebruiken. Er zouden alsdan, gelijk voorheen, aan beide zijden partijgangers worden geworven, die van den oorlog hun beroep makende en dikwijls bestaande uit het schuim der vershillende natiën, aan den krijg een zeer wreedaardig karakter zouden geven.

Dat men bij het sluiten van den vrede geene bepalingen mag maken met het geheime doel een tweeden oorlog uit te lokken, is daarentegen volkomen juist; men zou de stelling kunnen uitbreiden en m. i. mogen beweren, dat men steeds bij het vredes-tractaat er op bedacht moet wezen alles te vermijden wat tot een tweeden oorlog aanleiding zou kunnen geven. Zoo was de Deensche oorlog van 1864 de directe, zoo niet de indirecte oorzaak tot den krijg van 1866, wjl de strijd om de heerschappij over de aan Denemarken ontnomen vorstendommen Sleeswijk-Holstein als twistappel dienst moest doen om gewapenderhand de hegemonie over het Duitsche Rijk aan Oostenrijk te ontwringen. Ook de annexatie van Elzas-Lotharingen zal wellicht spoedig tot bewijs strekken dat de veronachtzaming

van de twee eerstgenoemde stellingen van Kant, een tweeden bloedigen oorlog zal veroorzaken.

Alvorens tot die annexatie over te gaan, zij moge op strategische gronden gebaseerd zijn geweest, hadden de Duitsche staatslieden moeten bedenken, dat zij een motief zouden scheppen voor een tweeden oorlog, daar geene Fransche regeering er in zoude berusten, dat eene aan Frankrijk met hart en ziel verknochte bevolking aan Duitschland onderworpen zoude blijven. Daarenboven was de bevolking niet geraadpleegd over de haar opgelegde nationaliteit, gelijk dit ten minste bij de aanhechting van Savoye en Nice aan het Fransche Keizerrijk geschied was.

Evenwel is ook de annexatie van Savoye en Nice weinig politiek geweest, daar het Italiaansche gouvernement, in weerwil van de aan Frankrijk verschuldigde dankbaarheid voor de door dien Staat betoonde hulp bij den oorlog van 1859, op die gewesten nog steeds een begeerig oog blijft slaan. Een der oorzaken toch van de tegenwoordige gespannen verhouding tusschen Frankrijk en Italië is de tol der dankbaarheid, die laatstgenoemde Staat toen ter tijde heeft moeten betalen.

Zoo men m. i. dus evenmin met Kant kan medegaan als met zijne voorgangers, waar het zijne utopie geldt aangaande het stichten van een eeuwigen wereldvrede, kan evenwel recht worden gedaan aan zijn voorschriften tot behoud van den vrede, daar zelfs in de nieuwste geschiedenis wordt bewaarheid, dat het daarmede in strijd handelen nieuwe oorlogen na zich sleept of in het vooruitzicht stelt.

Inmiddels hebben de vredesapostelen der vorige eeuw met hun streven weinig succes gehad. Van af den vrede van Westphalen tot aan de Fransche revolutie is toch een onafgebroken reeks van oorlogen gevoerd; die oorlogen waren veroorzaakt door den naijver tusschen Frankrijk en Oostenrijk om de suprematie in Europa, en ook ten deele tusschen Engeland en de Nederlanden, daar onze voorzaten aan het machtige Albion de heerschappij ter zee niet wilden verleen. Later heeft de opkomst van Pruisen reeds tal van oorlogen in den boezem van het Duitsche Rijk teweeg gebracht, terwijl mede de aandacht moet worden gevestigd op de geduchte oorlogen, waardoor het Russische Rijk

zijne machtige stelling in Europa heeft weten te grondvesten. Alle die oorlogen hebben denzelfden grondslag gehad, n.l. den onderlingen naijver der Staten, terwijl ten slotte de Fransche Revolutie, waarvan de beginselen door Rousseau en Kant werden voorgestaan, het sein werd tot eene nieuwe reeks van oorlogen, welke tot den slag van Waterloo onafgebroken Europa hebben geteisterd.

De plannen tot vestiging van den eeuwigen wereldvrede hebben desniettemin ook in onze tijden weerklank gevonden. Die projecten komen evenwel geheel overeen met de reeds genoemde, en behoeven daarom niet verder uiteen te worden gezet. Onder hen verdient evenwel te worden vermeld „Emile de Laveleye” die in zijn werk „Des causes actuelles de la guerre et de l'arbitrage” op den voorgrond zet, dat de oorlogen meest voortkomen uit antagonisme der rassen, voortspuitende uit het nationaliteitsbeginsel.

Het mag daarom wel eenigszins bevreemdend worden geacht, van den bekenden Belgischen schrijver, na het vooropstellen dezer stelling te vernemen, dat hij voor de beëindiging van oorlogen heil verwacht van de samenstelling van een internationaal wetboek en de instelling van een permanent gerechtshof, bestaande uit diplomaten en rechtsgeleerden van verschillende Mogendheden, terwijl voor de uitvoering van diens uitspraken, ondanks de bestaande rassenhaat, tusschen de verschillende nationaliteiten, de publieke opinie borg zal blijven.

Van meer gewicht is de bewering van de Laveleye, dat door vrijen handel vele oorlogen zullen worden voorkomen, daar inderdaad ook om oeconomische redenen oorlogen kunnen ontstaan. De tarievenoorlog is een strijd, die de goede verhouding tusschen de verschillende Staten dikwijls in gevaar brengt.

Wij zouden de verschillende plannen tot het tot stand brengen van den eeuwigen wereldvrede thans kunnen laten rusten, zoo het niet der moeite waardig mocht worden genoemd, met een enkel woord gewag te maken van het pacificatie-project van onzen landgenoot Mr. van Bemmelen, door hem in 1871 in het licht gegeven. Dit project heeft veel van eene parodie, vooral wanneer men acht slaat op de middelen, die genoemde

schrijver wil aanwenden om een strijdlustigen Staat tot rede te brengen.

Bedoelde schrijver wijkt van de meeste zijner geestverwanten af, waar hij, zeker niet ten onrechte, het vormen van statenbonden niet bevorderlijk acht tot het behoud van den vrede. Hij ziet integendeel in statenbonden een bron van voortdurende oorlogen. Deswege wil Mr. van Bemmelen aan alle staten hunne souvereiniteit laten behouden, doch een permanent congres instellen, samengesteld uit afgevaardigden dier staten, die over alle geschillen uitspraak zullen doen. Wel eenigszins in strijd met het beginsel dier souvereiniteit moeten deze aan het congres, bij onderling geschil, hunne grieven ontvouwen, waarover het congres alsdan uitspraak doet of althans naar aanleiding daarvan aan de litigeerende partijen eene minnelijke schikking voorstelt. Komt men niet tot overeenstemming, zoo beslist het congres of de oorlog al of niet plaats zal hebben. Verzet het zich tegen den oorlog, zoo mag deze in geen geval doorgaan en zoo een der litigeerende staten niettemin naar de wapens grijpt, moeten alle Mogendheden tegen het weerspannige Rijk te velde trekken. Mr. van Bemmelen wenscht echter dat die krijg zoo minzaam nogelijk plaats hebbe; zoo zullen de havens van het weerspannige Rijk worden geblokkeerd, en alle oorlogs- en koopvaardijschepen in beslag genomen, wanneer dit nl. zonder bloedvergieten kan plaats hebben, eene kunstbewerking waarvan de uitvoerbaarheid wel eenigszins problematiek mag worden geacht. De heer van Bemmelen veronderstelt evenwel veel halsstarrigheid bij den weerspannigen Staat en ziet daarom de mogelijkheid in, dat de bondgenooten er toe zullen moeten overgaan het land in quaestie te bezetten. Dit mag echter niet geschieden, dan met goedkeuring van drie vierden der bondgenooten, die alsdan met overstelpende overmacht het grondgebied van het weerspannige land zullen binnenvallen en alles wat tot den krijg zoude kunnen dienen in beslag nemen. Alle bloedige ontmoetingen zullen evenwel moeten worden vermeden; kanonnen zullen alleen worden aangewend tot het beschieten van vestingen, en geweren zullen gebruikt moeten worden die niet te veel schade toebrengen. Dat die groote overmacht, aldus ageerend en toegerust, door

de troepen van den weerspannigen Staat, die waarschijnlijk een minder onschuldige wijze van oorlog in toepassing zou brengen, spoedig in de pan zou worden gehakt, schijnt de heer van Bemmelen niet in de gedachte te zijn gekomen. Intusschen zijn bovenstaande denkbeelden, hoe ernstig wellicht ook gemeend, niet ernstig te noemen en worden hier ook slechts als curiositeit medegedeeld.

Evenwel hoe onpractisch het zoogenaamd vredesproject van Mr. van Bemmelen ook genoemd moge worden, zoo is de praemisse van dien schrijver toch volkomen juist, n.l. dat Statenbonden hoegenaamd geen waarborg opleveren voor het behoud van den vrede. Om zich van die waarheid te overtuigen, raadplege men slechts de geschiedenis.

Statenbonden toch, ingesteld om zich met behoud van ieders souvereiniteit tegen de aanvallen van een buitenlandschen vijand te waarborgen, zijn in den regel óf uit elkander gespat óf gewapenderhand tot één geheel, tot één bondsstaat gemaakt en zoo kunnen heden ten dage al zeer weinig Statenbonden meer worden aangewezen. Statenbonden, hoe ook ingericht, leveren daarenboven weinig voordeel op aan de kleinere Staten, die daarvan deel uitmaken. Wordt ieder Rijk vertegenwoordigd naar evenredigheid zijner grootte, zoo zijn de kleinere Staten machteloos; heeft ieder onderdeel gelijk stemrecht, zoo is de meerderheid toch niet bij machte den grooten Staat, die zich niet aan het besluit van den bond wil onderwerpen, daartoe te dwingen. Het zou hier te ver voeren om in détails na te gaan de verschillende bepalingen, die in de onderscheidene Statenbonden als Zwitserland, Duitschland, de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en de Republiek der Vereenigde Nederlanden hebben gevigceerd, maar toch is het merkwaardig om, zij het dan ook in zeer korte trekken, na te gaan op welke wijze de drie eerstgenoemde zich tot een bondsstaat hebben gevormd, en hoe in de Nederl. provinciën het federatieve stelsel gewerkt heeft.

De Zwitsersche Bond dateert van het jaar 1308, toen de verschillende Staten zich aaneengesloten hebben om het Oostenrijksche juk af te schudden. Ieder van die Staten had zijne

eigene souvereiniteit; enkele geschillen, die er voorkwamen, werden bij scheidsrechterlijke uitspraak beslist. Deze toestand duurde tot 1790 toen de Helvetische Republiek werd opgericht, een bondsstaat met een gerechtshof dat over de verschillen uitspraak deed en een centraal gezag om aan die uitspraken gevolg te geven. In 1815 werd de oude toestand wederom hersteld; doch men beproefde tot eenige meerdere centralisatie over te gaan. Zoo bepaalde men dat de scheidsrechter gekozen zoude worden uit leden der kantons, die niet bij het geschil betrokken waren terwijl de bondsvergadering zorg droeg voor de uitvoering der scheidsrechterlijke uitspraken.

Doch het scheen dat ook Zwitserland niet de verwachting kon realiseeren der vredestitchers, die in eene federatie van staten den sleutel tot den eenwigen vrede meenen gevonden te hebben. In 1847 ontstond er een strijd tusschen de Staten die meerdere onafhankelijkheid wenschten en de unitarissen. Toen zich daarop bedoelde staten wilden afscheiden ontstond de oorlog van den „Sonderbünd“, waarin het leger der unitarissen onder generaal Dufour overwinnaar bleef. Op 12 Sept. 1848 werd Zwitserland ten gevolge van dien een bondsstaat met een permanent bondsgerecht voor de beslissing der onderlinge geschillen.

In de Vereenigde Staten van Noord-Amerika heeft de overgang van een statenbond tot een bondsstaat ongeveer onder dezelfde omstandigheden plaats gehad als in Zwitserland. Ook daar verbonden zich in 1774 de verschillende Staten ten einde zich te bevrijden van de Britsche opperheerschappij. Na den vrede van 1783, toen de Engelschen uit Amerika waren verdreven, gevoelde men meerdere behoefte aan centralisatie.

In 1788 toch werden de Vereenigde Staten een bondsstaat; de uitvoerende macht kwam in handen van een' president die voor vier jaren gekozen werd, terwijl er een congres werd ingesteld, bestaande uit Kamer en Senaat als wetgevende macht. Aan het Hooggerechtshof der Unie werd opgedragen over de verschillen tusschen de onderscheiden Staten uitspraak te doen, terwijl aan den President de bevoegdheid werd gegeven die uitspraken met geweld te doen eerbiedigen.

Maar ook die centralisatie waarborgde den vrede niet tusschen de verschillende Amerikaansche Staten, getuige den bloedigen oorlog die van 1861 tot 1865 dit land heeft geteisterd. Na de onderwerping der Zuidelijke Staten is men nog meer tot centralisatie overgegaan.

In Duitschland, in de Middeleeuwen het Heilige Roomsche Rijk, besliste de Keizer de geschillen tusschen zijne Rijks-grooten; later kwamen er tot het uitmaken der onderlinge geschillen scheidsgerichten „Austräge" genaamd van zoogenaamde Rijksmiddelbaren, die daartoe evenwel door den Keizer waren gemachtigd. In 1338 bestond het scheidsgerecht uit een college van keurvorsten, van wier uitspraken evenwel hooger beroep bestond op het Rijkskamergericht of den Rijkshofraad, eerstgenoemd college door de keurvorsten benoemd, had zitting te Wetzlar; laatstgenoemd, dat geheel van den Keizer afhankelijk was, te Weenen.

Deze toestand duurde tot 1806 toen het Rijnverbond door Napoleon werd opgericht. In 1815 werd het Deutsche Rijk wederom hersteld; bij de bondsraden, dit jaar gesloten, werd bepaald dat de Deutsche Staten elkaar niet mochten beoorlogten maar hunne geschillen bij den Bondsraad zouden inbrengen. Zoo men niet tot een vergelijk kwam zouden de partijen een Duitsch gerechtshof kiezen, dat volgens de gewone wijze van procederen het Deutsche Recht zou toepassen. Hoewel later nog meerdere bepalingen daaromtrent gemaakt werden, gevoelde men meerdere behoefte tot aansluiting. In 1848 werd daartoe te Frankfort een poging gedaan, die evenwel mislukte. Daarna wakkerde de oude naijver tusschen Oostenrijk en Pruisen, die zich de opperheerschappij in Duitschland betwistten, weder aan. In 1866 ontstond daarop oorlog tusschen die beide Mogendheden, welke met de volkomene nederlaag van eerstgenoemde eindigde. Oostenrijk moest zijne stelling in Duitschland prijs geven en vormde zich de Noord-Deutsche Bond onder de hegemonie van Pruisen, terwijl in 1871 de eenheid van het geheele Deutsche Rijk tot stand kwam.

Gaat men de geschiedenis van het Duitsche Rijk na zoo is deze wel in lijnrechte tegenspraak met het beweren van hen, die de meening zijn toegedaan dat een statenbond een waarborg zou zijn geweest voor het behoud van den vrede. Reeds in de Middeleeuwen was er gedurig strijd tusschen den Keizer en zijne leenmannen, terwijl gedurende de Kerkhervorming en het tijdperk dat aan de Revolutie is voorafgegaan eene reeks van oorlogen gevoerd is tusschen de Duitsche vorsten onderling. Alleen bij den bevrijdingsoorlog tegen Napoleon waren de Duitschers eensgezind, terwijl later bij de vorming der „Sainte Alliance”, voornamelijk gesloten uit vrees voor Frankrijk, althans vrede tusschen de Duitsche vorsten bestond. De definitieve onderwerping van den Duitschen statenbond aan de macht van den sterkste onder hen mag als zeer natuurlijk worden beschouwd.

Ten slotte rest ons kortelijk na te gaan of de Republiek der Vereenigde Nederlanden aan het ideaal beantwoord heeft, dat zich velen van een statenbond vormen.

In de Middeleeuwen bestonden de Nederlanden uit een aantal van elkander onafhankelijke gewesten, waarover leenmannen van den Duitschen Keizer het bewind voerden. Het centrale gezag had ook in deze gewesten niet altijd de noodige macht over zijne leenmannen, getuige de nederlaag, die de Duitsche Keizer Hendrik III, verbonden met Utrecht, moest lijden in den oorlog tegen Graaf Dirk III van Holland in 1018, toen hij dezen wegens onwettige tolheffing op de Merwe tot onderwerping wilde brengen.

In het midden der 15de eeuw werden de 17 Nederl. gewesten onder Karel V vereenigd, doch die gewesten waren van elkander onafhankelijk terwijl zelfs de steden ieder volgens hare privilegiën afzonderlijk moesten geregeerd worden. Evenwel brachten de bijeenroeping der gezamenlijke provinciale staten als Staten-Generaal eenige eenheid in het bestuur. Die toestand ging door den opstand tegen Spanje wederom verloren; in 1579 vereenigden zich de noordelijke provinciën bij de Unie van Utrecht in den geest van Zwitserland en der Vereenigde Staten om den krijg tegen Spanje met kracht door te zetten. Ook hier be-

hielden de Staten evenwel volkomene zelfstandigheid ten aanzien hunner bijzondere belangen; de beschikking der algemeene belangen werd evenwel gelegd in de handen der Staten-Generaal.

Pogingen om tot meerdere eenheid te geraken zijn gedurende de Republiek steeds mislukt. Eene regeling, die men op de Groote Vergadering van 1651 tot stand trachtte te brengen, eindigde met een volkomen breuk tusschen de stadhouderlijke en de staatsgezinde partij. Eveneens leidde de in 1716 gehouden vergadering tot betere regeling der onderlinge verhouding der verschillende gewesten tot geen resultaat. De eenheid kwam, helaas, eerst tot stand nadat onze voorouders gedurende 18 jaren zich aan de Fransche overheersching hadden moeten onderwerpen.

Onze geschiedenis leverde tijdens de Republiek het schouwspel van een' voortdurenden strijd tusschen de Staten van Holland, die een meer federatief karakter aan het staatsbestuur wilden geven en de Algemeene Staten, die daarin meer eenheid wenschten. Holland matigde zich daarenboven, onder de pressie der zogenaaemde regeeringsfamiliën eene zekere suprematie aan, waarmede de Stadhouders steeds te kampen hadden, terwijl zijne politiek zeer ten nadeele van onze Republiek, steeds een zeer anti-militair karakter droeg. Na den Munsterschen vrede kwam ook van de zijde van Holland ernstige tegenstand tegen het stadhouderlijk gezag.

Eigenmachtig dankte het veel meer troepen af, dan met de veiligheid van het land vereenigbaar was en trachtte het de prerogatieven van Willem II als admiraal-generaal der Unie in velerlei opzichten te kort te doen, aan welk bedrijf, gelijk bekend is, door een krachtig optreden van den Stadhouder tegen Amsterdam een eind werd gemaakt.

Nu Willem II, gedurende het tijdperk der eerste stadhouderlooze Regeering, verkreeg de staatsgezinde partij de macht in handen. Hoe roemrijk de gedurende dat tijdperk gevoerde zeeoorlogen tegen Engeland ook mogen geweest zijn, zoo kan evenwel moeielijk worden betwist dat het overwicht dier partij een uiterst verderfelijken invloed uitoefende ten opzichte van

onze verdedigbaarheid aan de landzijde. Onze oostelijke provinciën toch waren door den anti-militairen geest der staatsgezinden, toen in 1665 Bernhard van Galen Bisschop van Munster tot onder de muren van Breda een plundertocht ondernam, geheel weerloos. Door gebrek aan troepen was Prins Johan Maurits van Nassau niet in staat iets van belang tegen eenen zoo onbeduidenden tegenstander uit te richten en het was alleen door gebrek aan geld dat ten slotte gemelde kerkvoogd genoodzaakt was zijne invallen te staken.

Maar nog veel bedenkelijker werd de toestand toen in 1672 Engeland, Frankrijk, Munster en Keulen ons den oorlog verklaarden, en het land ware zeker reddeloos verloren geweest wanneer de stadhouderlijke partij niet wederom op het kussen was gekomen.

De krachtige persoonlijkheid van Willem III wist na het land van vijanden gezuiverd te hebben, wederom eenheid in het Staatsbestuur te brengen en de macht van Holland wederom aan die der Algemeene Staten ondergeschikt te maken. Het is evenwel te betreuren, dat na den dood van Stadhouder Willem III de macht van Holland wederom het overwicht verkreeg, de eenheid, die zoo krachtig gewerkt had wederom te loor ging en ten gevolge van dien het land al dieper en dieper valt om ten slotte op smadelijke wijze onder de Fransche Overheersching te geraken.

In 1815 werd ten slotte Nederland een Koninkrijk, alle Nederl. gewesten werden onder éénen scepter vereenigd. Zou Nederland te midden der Europeesche Mogendheden niet een nog veel krachtiger en machtiger stelling hebben ingenomen wanneer het in stede van een statenbond, waaraan dikwijls alle eenheid ontbrak, onder het roemrijke geslacht der Oranjes zich in 1648 als koninkrijk had geconstitueerd? Zeer vermoedelijk zoude Nederland alsdan niet alleen ter zee maar ook te land alom gevreesd zijn geweest en waren ons vele vernederingen bespaard gebleven.

Uit bovenstaand historisch overzicht kan worden afgeleid dat Statenbonden geen waarborg tot het behoud van den vrede opleveren; dikwerf gesloten tot onderlinge verdediging tegen

eenen buitenlandschen vijand worden zij later een bron van onderlinge verdeeldheid en inwendige zwakheid, terwijl zij zich ten slotte genoodzaakt zien zich in één geheel samen te smelten.

En toch zijn de door mij geciteerde projecten tot een eeuwigen wereldvrede gegrondvest op het denkbeeld dat die vrede tot stand zal komen wanneer de geheele wereld zich tot een statenbond zal hebben geconstitueerd. Neemt men nu in aanmerking dat statenbonden, gelijk de daareven gemelde, waren samengesteld uit dezelfde nationaliteiten zoo kan men met zekerheid nagaan hoe onmogelijk het in de practijk zoude zijn om volken van onderscheiden rassen en geheel verschillend in beschaving, aspiratiën en behoeften door één bondgenootschap te verbinden. Eene dergelijke kunstmatige samenkoppeling zou onvermijdelijk moeten leiden tot onophoudelijke oorlogen, waartoe de tegenstrijdige belangen der verschillende staten ieder oogenblik aanleiding zouden geven.

Op dezelfde gronden mag ook aangenomen worden, dat de vestiging van één wereldrijk tot de onmogelijkheden behoort. De geschiedenis is daar om te bewijzen dat de door Alexander, Augustus, Karel den Grooten, Karel V en Napoleon I aangewende pogingen om daartoe te geraken geheel schipbreuk hebben geleden. En dit behoeft geen verwondering te baren, aangezien elk volk zijne eigene behoeften heeft en daarnaar ook wenscht geregeerd te worden. Een kunstmatig door geweld uit heterogene bestanddeelen samengevoegd Rijk draagt de kiem der ontbinding in eigen boezem en is veroordeeld te gronde te gaan, zoodra de verschillende nationaliteiten zich sterk genoeg gevoelen om hunne zelfstandigheid terug te erlangen.

En hiermede zij voldoende aangetoond dat de vele plannen tot het tot stand brengen van een eeuwigen vrede door oprichting van een algemeen statenbond of van een wereldrijk tot de utopieën behooren. Ons rest thans nog na te gaan of de ook op andere wijze aangewende pogingen tot voorkoming van oorlogen tot eenig resultaat hebben geleid en of in de toekomst daarvan eenig heil te verwachten is.

Na den val van Napoleon I schijnt inderdaad bij de Mogendheden het voornemen bestaan te hebben om een einde aan den

oorlog te maken. Op 26 Sept. 1815 toch werd op initiatief van Keizer Alexander van Rusland tusschen dezen, den Keizer van Oostenrijk en den Koning van Pruisen de vermaarde „Sainte Alliance” gesloten, zoogenaamd gegrondvest op de Christelijke moraal, waarbij genoemde vorsten zich onderlinge hulp toezegden, en beloofden hunne krachten dienstbaar te maken aan het behoud van den vrede. Dit verbond was het uitvloeisel van het congres van Weenen, waarbij in het bijzonder door Pruisen eene weinig christelijke en conciliante houding werd aangenomen. De eisch toch van den vertegenwoordiger van genoemde Mogendheid om geheel Saksen aan zijn gebied te hechten alsmede de weinige toegevendheid van Rusland ten opzichte der Poolsche quaestie had een verbond geprovoceerd tusschen Engeland, Frankrijk en Oostenrijk, dat in het geheim den 1 Febr. 1815 te Weenen gesloten is. Het beginsel der legitimiteit, later door de „Sainte Alliance” als basis van alle politiek op den voorgrond gezet, had bij den aanvang van het congres juist bij den Pruisischen vertegenwoordiger weinig instemming, daar deze tot verdediging der annexatie van Saksen aanvoerde, zich daarbij beroepende op den beroemden Franschen chrijver Vattel, dat door verovering een rechtmatige titel verregen wordt tot het uitoefenen van souvereiniteit over een gewest. (1) Evenvermelde theorie van Pruisens gevolmachtigde werd dan ook bestreden voornamelijk door den Franschen vertegenwoordiger de Talleyrand, die, hoewel geheel in strijd met zijn verleden, het beginsel der legitimiteit steeds op den voorgrond plaatste. Maar wat daar ook van zij, de houding van Talleyrand als vertegenwoordiger van een legitiem vorst als Lodewijk XVIII was geheel correct en heeft op het Weener congres over de Pruisische veroveringspolitiek weten te zegevieren.

De Pruisische Regeering, ook toen ter tijd weinig gewoon

(1) Deze citatie is volkomen onjuist daar genoemde publicist in zijn *traité du droit des gens* daaromtrent het volgende zegt:

„Les immeubles, les provinces passent sous la domination de l'ennemi qui s'en empare; mais l'acquisition ne s'en consomme, la propriété ne devient stable et parfaite que par le traité de paix ou par extrême extinction de l'état auquel ces provinces appartiennent.”

om zich over het beginsel van legitimiteit veel te bekommeren heeft evenwel gemeend tot die „Sainte Alliance” te kunnen treden, eene alliantie, waarbij hunne volken als leden van ééne christelijke natie onder het bestuur der voorzienigheid werden beschouwd. Bij het tractaat van Aken van 15 Nov. 1818 trad ook Frankrijk toe tot den Europeeschen vrededond; nogmaals werden toenmaals door de groote Mogendheden dezelfde schoone theorieën verkondigd ja zelfs de verklaring afgelegd dat die alliantie, gesloten tot instandhouding van den algemeenen wereldvrede gegrondvest was „sur le respect religieux pour les engagements consignés dans les traités pour la totalité des droits qui en dérivent.” De „Sainte Alliance” ontaarde evenwel spoedig in eene despotieke heerschappij der groote Mogendheden, die onder het motto van handhaving der tractaten zich het recht aanmatigde om in te grijpen in de inwendige aangelegenheden van andere landen; zij volgde een politiek van interventie, die, zooals Rousseau zeer terecht opmerkt, tal van oorlogen moet veroorzaken, en daarenboven geheel in strijd is met het soevereiniteitsrecht der verschillende Staten, een fundamenteel beginsel van het volkenrecht. Zoo gingen de gouvernementen in gevolge de op de congressen van Troppau en Laybach genomen besluiten over tot een gewapend onderdrukken van den opstand van Napels, terwijl Frankrijk, krachtens het besluit van een te Verona gehouden congres, Spanje binnenrukte en de Cortes die zich tegen de bestaande regeering hadden verzet, gewelddadig uitcensjoeg. Tegen deze interventie werd door de Engelsche regeering geprotesteerd, daar deze zich steeds voorwaardelijk bij het Heilig Verbond had aangesloten. Zoo beweerde het Engelsche gouvernement zeer terecht, dat de woelingen in Spanje binnen de grenzen van dit Rijk waren geconcentreerd en daar geen andere staat daardoor werd benadeeld er derhalve geen aanleiding was voor eene vreemde regeering zich daarmede in te laten.

Bedoeld gouvernement sloot zich tevens aan bij een protest der Vereenigde Staten van Noord-Amerika tegen een optreden der Mogendheden in den tusschen Spanje en zijne Amerikaansche koloniën uitgebroken strijd. De Amerikaansche Regeering gaf

daarbij niet onduidelijk te kennen, dat zij de politiek van interventie, in naam der legitimiteit als strijdig met hare opvatting omtrent staats- en volkenrecht, althans in Amerika niet zou dulden. Alzoo zou de politiek van interventie spoedig een botsing met Noord-Amerika hebben veroorzaakt, een strijd die vermoedelijk ook tot andere verwickelingen zou hebben aanleiding gegeven. De afval van Engeland en de Fransche revolutie van 1830 maakten evenwel spoedig een einde aan een toestand, die de kleinere Europeesche Staten zou hebben overgeleverd aan het despotisme der groote Mogendheden, en wier interventiepolitiek daarenboven tal van oorlogen in het verschiet stelde.

Na de talrijke en bloedige oorlogen, die in het einde der vorige en in den aanvang van deze eeuw hebben plaats gehad, werd natuurlijk de strijd tegen het voortdurend krijgvoeren levendiger. Er vormden zich ligue, zoogenaamde vredebonden, die zich ten doel stelden om zooveel mogelijk het voeren van oorlogen te bestrijden door de publieke opinie daarvan afkeerig te maken en de gouvernementen te bewegen langs vredelievenden weg, door arbitrage of internationale rechtspraak, hunne onderlinge geschillen te beslechten. Dat genoemde bonden daarbij steeds wijzen op al de ellende, die de oorlog op stoffelijk en zedelijk gebied te weeg brengt en tevens aandringen op algemeene ontwapening of vermindering der staande legers, is overbekend.

In 1815 werd te New-York de eerste vredebond opgericht, terwijl 13 jaren later aldaar, 8 Mei 1828, eene algemeene „American Peace Society” tot stand kwam met een eigen orgaan get. „The Harbinger of Peace”. In 1816 was mede reeds te Londen opgericht „the Society for the promotion of universal Peace”, aan welke vereeniging het orgaan „The Herald of Peace” verbonden was. In 1830 werd daarop te Genève een vredebond opgericht, terwijl in 1841 eene dergelijke vereeniging te Parijs tot stand kwam. In 1867 ontstond te Parijs tijdens de wereldtentoonstelling, dien vredelievenden wedstrijd der volkeren, zeker niet oneigenaardig, „la ligue internationale et permanente de la paix”, welke vereeniging onder leiding van den

verdienstelijken oeconoom Frédéric Passy, thans nog afgevaardigde van het Departement der Seine, door het uitgeven van geschriften, waarbij de oorlog voornamelijk op staathuishoudkundige gronden bestreden werd, zeer verdienstelijk trachtte te maken. Deze ligue ondervond echter vele moeilijkheden. Zoo werd eene door den heer Passy te Berlijn in het werk gestelde poging om zich bij den internationalen bond aan te sluiten, afgewezen. Men meende aldaar dat de „ligue” ten doel had door hare propaganda het buitenland te doen ontwapenen, terwijl men zich in het geheim in Frankrijk tot den krijg bleef toerusten. Hoe onjuist deze bewering mag worden genoemd bleek later uit het voorstel van Ollivier om het contingent der militie te verminderen en bij den oorlog van 1870 toen Frankrijk tot schade gewaar werd hoe weinig de vrees der Duitschers gewettigd was.

Eene poging, in 1867 aangewend door het lid van den Raad van State, den heer J. Bachiene, om in Nederland eene afdeling van die „ligue” op te richten, is evenmin gelukt. Ook hier te lande was men beducht dat de „ligue” was opgericht met het doel om nevenbedoelingen van het Fransche gouvernement te verbergen.

Onder den indruk van de ellende, door den Fransch-Duitschen oorlog te weeg gebracht, gelukte het ook hier te lande eene beweging ten gunste van den vrede in het leven te roepen. Die beweging ontstond te 's-Gravenhage, Amsterdam en Goes. Te Amsterdam verrezen zelfs twee Vereenigingen van dien aard, terwijl men te Goes zich al dadelijk ijverig in de weer stelde, om door voorstellen tot wijziging van art. 56 der Grondwet het recht tot oorlogsverklaring van de Uitvoerende op de Wetgevende macht over te brengen, een punt dat de Haagsche Vereeniging onaangeroerd liet.

Aan de oprichters der Haagsche Vereeniging komt de eer toe, het initiatief tot bedoelde beweging genomen te hebben. Hun optreden was aanvankelijk zoo rationeel mogelijk. Zij beoogden toch 1°. eene Vereeniging op te richten van personen van verschillende staatkundige en godsdienstige zienswijze, van onderscheiden maatschappelijke stelling, terwijl in de tweede plaats,

op het voorbeeld der Parijsche ligue, alle gewelddadige middelen, in de vorige eeuw door stichters van een eeuwigen wereldvrede, en heden ten dage van socialistische zijde aangeprezen, door hen absoluut werd verworpen.

Ten einde het standpunt der Haagsche oprichters nader te doen uitkomen, werd ten huize van den heer Bachiene, na overleg met de heeren Jolles, Moens, van Eck en Bleeker, eene vergadering van 15 personen gehouden, waarbij een soort van manifest werd opgesteld. Bij dit manifest werd er op gewezen, dat het bij ons te lande hoog tijd werd om zich bij de beweging ten gunste van den vrede, die in het buitenland plaats had, aan te sluiten. Op het voetspoor van Engeland, dat reeds in 1816 zijne „Peace-Society” bezat, moest men door overreding, opwekking en vertoog de publieke opinie ten gunste van den vrede bewerken. Dat eene dergelijke beweging nut kan stichten en zelfs vruchten had gedragen, bewees het bekende tractaat van 1856, waarbij aan het beginsel van arbitrage door de gevolmachtigden der verschillende groote Mogendheden hulde was gebracht.

Om propaganda te maken voor den vrede, achtte men voorts geen geschikter tijdstip dan de afschuwelijke oorlog van 1870, die toen ter tijd het Fransche grondgebied teisterde. Wel zoude er op het oogenblik zelve weinig gedaan kunnen worden, maar na afloop van den krijg kon er met te meer energie worden opgetreden. Evenwel waarschuwden de voorstellers voor het zich maken van illusiën. Zoolang toch de menschen hunne booze hartstochten en neigingen niet konden afleggen, zoude de oorlog niet uitgeroeid worden, maar dit belet niet dat de vredebonden langzamerhand de overtuiging konden doen ontstaan, dat het geweld het tegendeel is van het recht en het volkenrecht op betere grondslagen gevestigd moet worden dan op die van den oorlog. De vergadering was evenwel zeer terecht van meening, dat geene weerloosheid ten onzent mocht worden bevorderd, zoolang onze naburen gewapend blijven.

Den 2den September 1870 werd bovenstaand program nader besproken. De op dien datum gehouden bijeenkomst achtte evenwel een korter manifest wenschelijk, weshalve aan de heeren

Jolles, Bachiene, Moens, Bleeker en Hanlo daarvan de redactie werd opgedragen. Dat nadere geschrift werd 8 Sept. d. a. v. besproken en door 21 personen onderteeënd, waarop de Haagsche Vereeniging 20 Sept. 1870 tot stand kwam en zich, waarschijnlijk onder den indruk van den oorlog, in veler toetreding mocht verheugen.

Bij evenvermeld program deed men uitkomen, dat het internationale karakter der Vereeniging op den voorgrond zou worden geplaatst. De openbare meening moest worden voorbereid en daarna een internationaal wetboek ontworpen, om het „*jus belli*” te vervangen. Evenwel zouden geene utopieën van algemeenen wereldvrede ter sprake worden gebracht, terwijl alleen zoude worden opgekomen tegen oorlogen tusschen beschaafde natiën. De inwendige aangelegenheden van andere Staten of geschillen met hunne koloniën zouden worden ter zijde gelaten.

Sommigen wenschten evenwel, dat aan dit program gepaard zoude gaan eene verklaring omtrent het zich ten doel stellen van het tegengaan binnen eigen grenzen van het bovenmatig aankweeken van militaire neigingen, terwijl tevens moest worden aangedrongen op betere regeling van militaire lasten en verplichtingen.

Deze toevoeging vond geen algemeenen bijval en zeker zeer terecht. Van overdreven militaire neigingen wordt in Nederland voorzeker tot dusver weinig bespeurd, en een optreden daartegen mag vrij wel overbodig zoo niet schadelijk worden genoemd. Eene betere verdeeling van militaire lasten en verplichtingen, zoo daarmede in de eerste plaats de invoering van den persoonlijke dienstplicht wordt bedoeld, moet m. i. voorzeker van harte worden toegejuicht, maar het maken van propaganda voor dat beginsel, met hoeveel sympathie dit ook behoort te worden begroet, ligt niet bepaald op den weg der vredebonden en kan alzoo gevoegelijk achterwege blijven.

Kort na het tot stand komen van den Haagschen vredebond werd te Amsterdam (26 Januari 1871) de algemeene Nederl. Vredebond opgericht, waarvan zich tal van afdeelingen in de provincie vormden. Het Hoofdbestuur, met den Middelburgschen afgevaardigde Mr. D. van Eck tot voorzitter, zetelde te 's-Gr-

venhage. Tot secretaris van het Hoofdbestuur werd Mr. G. Belinfante benoemd, terwijl verder daarvan deel uitmaakten de heeren Dr. Bleeker, Dr. Wap en Léon Enthoven.

Den 26sten Januari 1871 kwam een reglement tot stand, hetgeen als meer betrekking hebbende op de inwendige organisatie en werkkring van den Bond van minder belang mag worden geacht. Wij kunnen ons er toe bepalen mededeeling te doen van de zoogenaamde „Verklaring” van den Bond, wyl zijn standpunt daardoor wordt aangegeven.

Bedoelde verklaring luidde als volgt:

dat het oorlogvoeren moet worden beschouwd als een onrechtmatig middel om geschillen tusschen staten op te lossen, en alleen geoorloofd kon worden geacht, wanneer het ter zelfverdediging tegen anderen onvermijdelijk is;

dat de oorlog is een wanclank in onzen tijd van beschaving en verlichting, en dat hij de zedelijke en stoffelijke belangen der natiën dreigt te vernietigen;

dat alles moet worden beproefd om door andere middelen dan door het ruw geweld het recht tusschen de volken te handhaven, en vooedoende het uitbarsten van den krijg te voorkomen, of de eens uitgebarsten oorlogen zoo spoedig mogelijk te doen eindigen;

dat de krachtig uitgesproken afkeer van den oorlog, in alle beschaafde landen vernomen, op den duur niet zonder invloed kan blijven op de besluiten der machthebbenden;

dat ter bereiking van dit doel vereeniging van krachten noodig is, opdat duidelijk blijke dat de oorlog met zijne ellende nog slechts ten gevolge van kunstmatige opwindning en voor korten tijd toejuiching kan vinden, en dat duurzame vrede de algemeene en vurige wensch der volkeren is;

dat de verschillende in Nederland gevestigde vereenigingen, die van deze denkbeelden zijn uitgegaan, zich behooren aaneen te sluiten, om des te krachtiger te kunnen optreden.

De motieven, die tot het optreden van den Nederl. Vredesbond geleid hadden, waren daarmede volgens genoemde vergadering voldoende aangegeven. Ongetwijfeld valt op vele daarin voor-

komende uitspraken veel af te dingen, in het bijzonder op de daarin voorkomende qualificatiën nopens het karakter en het rechtmatige van den oorlog. Aan het slot onzer Voordracht zullen wij gelegenheid hebben daarop terug te komen.

Voorloopig zij hier evenwel een kort woord gewijd aan eene beweging, voorgestaan door vele leden van den Nederl. Vredesbond, aan welke beweging zich later het Hoofdbestuur heeft aangesloten om door wijziging van art. 56 der Grondwet het recht tot het verklaren van den oorlog van de Uitvoerende op de Wetgevende Macht over te brengen. Zonderling genoeg schenen vele leden van den Nederl. Vredesbond, voor het behoud van den vrede bij ons te lande veel heil te verwachten van eene wijziging van dat artikel.

Die meening toch is zeker vreemd ten opzichte van ons land, waarvan het gouvernement wel nooit in verzoeking zal komen om, met het oog op de weinige macht waarover het te beschikken heeft, en de gevaarlijke ligging des Rijks een offensieven oorlog te voeren.

Desniettemin trachtte het Hoofdbestuur reeds kort na zijn optreden voor dat beginsel propaganda te maken.

In het door den secretaris van den Nederl. Vredesbond Mr. Belinfante op de Algemeene Vergadering van 3 Juli 1872 uitgebracht verslag bleek inmiddels ten duidelijkste dat het Hoofdbestuur over den loop der zaken, vooral met betrekking tot den achteruitgang van het aantal leden en innerlijke verdeeldheid, niet voldaan was. Ook de al of niet wenschelijkheid der wijziging van art. 56 der Grondwet had aanleiding gegeven tot verschil. Niet het minst verbaasde zich Mr. Belinfante, met betrekking tot laatstvermeld punt, over de uitspraak van Thorbecke, die bedoelde wijziging niet wel uitvoerbaar achtte, met welk gevoelen de Middelburgsche medeafgevaardigde van den heer van Eck Mr. Fokker instemde, onder toevoeging dat hij niet aan de mogelijkheid geloofde om iets ter voorkoming van den oorlog te bewerken.

Die uitspraken hebben het Hoofdbestuur evenwel niet weerhouden om een gunstig praeadvies uit te brengen omtrent de wenschelijkheid tot wijziging van art. 56 der Grondwet. In de

eerste plaats was het bestuur van meening, dat het recht tot oorlogsverklaring geheel in strijd was met de tegenwoordige constitutionneele begrippen, daar dit recht was ontleend aan vroegere tijden, toen de belangen van een volk enkel en uitsluitend aan den Vorst waren toevertrouwd. Thans nu tot zelfs in ondergeschikte staatsbelangen de Staten-Generaal moesten beslissen was het toch vrij inconsequent te noemen, dat de vertegenwoordiging niets te zeggen had, waar het leven en de eigendommen der ingezetenen op het spel stonden. De eisch van het ministerieele contraseign achtte het Hoofdbestuur geen voldoende waarborg, daar het geval zich zou kunnen voordoen dat de uitstekendste minister zich door hartstocht of verkeerd begrepen vaderlandsliefde tot eene oorlogsverklaring zou laten medesleepen.

Ook de bij de Grondwet nedergelegde bepalingen dat de Wetgevende Macht de tot den oorlog benoodigde gelden moet toestaan en hare adhaesie moet schenken aan het samenblijven der militie werd door genoemd bestuur als geen voldoende waarborg tegen eene overijde oorlogsverklaring beschouwd, daar de oorlogstoestand bij bedoelde verklaring reeds feitelijk is ingetreden.

Dit laatste is volkomen juist; het argument der voorstanders van het behoud van art. 56 omtrent het weinig gevaarlijke, dat in 's Konings praerogatief van oorlogsverklaring gelegen is, wijl de vertegenwoordiging gelden en manschappen kan weigeren, heeft m. i. toch weinig waarde. Is eenmaal de oorlog verklaard zoo is het voor eene vertegenwoordiging onmogelijk de middelen te weigeren om den krijg te voeren, daar het land alsdan geheel weerloos aan den vijand zoude zijn overgegeven. Door de oorlogsverklaring is de vertegenwoordiging met recht voor een „fait accompli” geplaatst.

Maar is het niet eene feitelijke onmogelijkheid, om het recht tot oorlogsverklaring aan de Wetgevende Macht over te laten? M. i. is dusdanige bepaling niet alleen moeilijk uitvoerbaar, maar zelfs onmogelijk in de Grondwet op te nemen. Er kan toch bezwaarlijk worden aangenomen, dat een Gouvernement de Vertegenwoordiging van een naburig Rijk rustig zoude laten

redeneeren over de wenschelijkheid het den oorlog aan te doen. Zeer vermoedelijk zou dit Gouvernement zich zijnerzijds tot den krijg toerusten, dat geredekavel als een „casus belli” beschouwen en overeenkomstig het triviale, maar niettemin juiste spreekwoord „de eerste klap is een driegulden waard”, de grenzen van het land binnenvallen, alwaar men zich door praten tot den oorlog voorbereidt. In den tegenwoordigen tijd, waarin eene Mogendheid in weinige dagen zijne strijdmacht weet te mobiliseeren, is er geen tijd van praten wanneer het geldt den oorlog te beginnen. Is eene regeering voornemens daartoe over te gaan, zoo is snel handelen een hoofdvereischte. Bij al onze grondwetten sedert het begin dezer eeuw, is dan ook dit recht aan de uitvoerende macht verzekerd gebleven; alleen die van 1806 maakte daarop eene uitzondering.

Wij hebben reeds aangetoond hoe bij ons te lande de beweging tot wijziging van art. 56 als volkomen overbodig geacht kon worden, maar zoude bij de vreemde natiën het behoud van den vrede veiliger zijn in handen der parlementen?

Die eisch werd ook gesteld in de Fransche Nationale Vergadering van 1790, toen deze op plechtige wijze de afschaffing van den oorlog verkondigde. Men was daarbij van oordeel dat de Nationale Vergadering beter dan diplomaten, die volgens hare democratische leden niets vermochten dan intrigeeren, in staat was onderhandelingen met het buitenland te leiden en die ambtenaren dan ook veilig gemist konden worden. Mirabeau wist bij die gelegenheid der Vergadering de waarheid onder het oog te brengen:

C'est toujours sous le charme de la passion, zoo sprak die groote staatsman, que les assemblées politiques ont déclaré la guerre.

Nous avons entendu de vos auteurs vous proposer, si l'Angleterre faisait à l'Espagne une guerre injuste, de franchir sur le champ les mers, de renverser une nation sur l'autre, de jouer dans Londres même, avec ces fiers Anglais, au dernier homme et au dernier écu. Et nous avons tous applaudi, et un mouvement oratoire a suffi pour tromper un instant votre sagesse. Croyez-vous que de pareils mouvements ne vous porteront jamais à des guerres désastreuses? Vous ne serez jamais trompés par des ministres; ne le serez-vous jamais par vous-mêmes?

De woorden van Mirabeau waren profetisch; twee jaren later dwong de Nationale Vergadering Lodewijk XVI den oorlog te verklaren aan zijn' schoonvader, den keizer van Oostenrijk.

En zoude men zich soms verbeelden, dat een oorlog in den tegenwoordigen tijd, nu de publieke opinie zich zoo duchtig weet te laten gelden, door een Gouvernement zoude worden ondernomen, wanneer de geest der bevolking daartegen is ingenomen? Dit zal wel tot de zeldzaamheden behooren. Als voorbeeld kan worden aangehaald de oorlog tegen Oostenrijk in 1866, die in Pruisen impopulair was, maar daartegenover staat dat de meeste oorlogen uit den nieuwsten tijd onder den drang der publieke opinie zijn verklaard. Zoo werd Napoleon III in 1859 tot den krijg tegen Oostenrijk en in 1870 tot den oorlog tegen Pruisen als het ware gedwongen, en het mag den Franschen keizer ongetwijfeld als een politieke fout worden aangemerkt, dat hij niet reeds in 1866 aan den aandrang van vele zijner raadslieden heeft gehoor gegeven, om zich in den onderlingen strijd der Duitsche Staten te mengen. Vermoedelijk had hij andere resultaten verkregen dan in 1870, hetgeen tot bewijs moge strekken dat men, ook in het belang des Rijks, niet onder alle omstandigheden aan de stem des vredes moet gehoor geven.

Eenzeer mag worden aangenomen, dat de door den keizer van Rusland ondernomen krijg tegen de Turken in 1877 door de publieke opinie was voorgeschreven. Zeker volkomen natuurlijk was het de vurige wensch van het Russische volk, dat hunne Slavische stamverwanten van het Turksche juk werden bevrijd, en kon de czaar moeielijk anders handelen, dan den oorlog aan de Porte te verklaren.

Daarbij kunnen voorbeelden uit de nieuwste geschiedenis worden geciteerd, aangaande de beweerde vredelievendheid der volkeren in tegenstelling met het vermeende oorlogszuchtig karakter der gouvernementen, die weinig pleiten voor de stelling der vredemannen, dat de uitvoerende macht in den regel schuld is van het ontstaan van den oorlog. Zoo dreigde er een conflict uit te breken tusschen Engeland en Amerika wjl de Noordelijken, in strijd met het volkenrecht, twee gevolmachtigden, die door

de Zuidelijken naar de kabinetten te Londen en te Parijs waren afgevaardigd om de erkenning der onafhankelijkheid van de geconfedereerde staten te verkrijgen, aan boord der Engelsche pakketboot „*the Trent*” hadden gearresteerd. Het Britsche gouvernement eischte de onmiddellijke invrijheidstelling, doch de publieke opinie in Noord-Amerika verzette zich tegen dien eisch en spoorde tot den oorlog aan. De Amerikaansche Regeering gaf echter niet toe, beval de invrijheidsstelling der gevangenen en wist alzoo den krijg met Engeland te voorkomen.

Een tweede voorbeeld treft men aan bij het geschil tusschen Spanje en Duitschland omtrent de Carolinen-eilanden. De inbezitting dier eilanden door de Duitsche marine had het Spaansche volk in hooge mate verbitterd. Het volk hield vijandige manifestatiën, waarbij zelfs de Duitsche ambassade niet gespaard bleef. Ook uit het parlement werden vele oorlogszuchtige kreten vernomen en er dreigde eene ministeriële crisis uit te breken, die door de conciliante houding van het ministerie-Canovas veroorzaakt werd.

En toch wist de Spaansche regeering tegenover de openbare meening haar vredelievende politiek staande te houden en door haar beleid den krijg met het machtige Duitsche Rijk te vermijden, eene gedragslijn waarin zij trouwens door de buitengewoon lankmoedige houding van vorst von Bismarck werd gesteund, die tot elken prijs den oorlog met Spanje wilde vermijden. Had de Spaansche vertegenwoordiging evenwel het recht tot oorlogsverklaring in handen gehad, zij ware door de publieke opinie daartoe hoogst waarschijnlijk genoodzaakt geworden.

Het is mij dan ook onmogelijk om mede te gaan met hen, die het recht tot oorlogsverklaring op de uitvoerende macht zouden willen overbrengen; dit denkbeeld, geliefkoosd „hobby-horse” der legisten, die de geheele wereld aan wetten en bepalingen zouden willen onderwerpen, verdient, m. i., in geen enkel opzicht te worden aanbevolen.

Niettegenstaande vele harer afdwalingen strekt de groote activiteit door de vredebonden gedurende de negentiende eeuw ontwikkeld, hun ongetwijfeld tot eer. Geen deugd toch staat zoo hoog dan het streven om het lijden op aarde te verzachten en

ongetwijfeld stond bij de meeste oprichters der vredebonden philanthropische denkbeelden op den voorgrond.

Naar het voorbeeld van andere vereenigingen hielden ook de vredebonden tal van congressen. Het eerste vredescongres had plaats te Londen in 1843. Op dit congres nam men eene resolutie aan, waarbij een adres tot de gouvernementen der beschaafde Mogendheden zoude gericht worden om hen te verzoeken in hunne tractaten eene bepaling te doen opnemen waarbij zij zich verbonden bij eventueele geschillen dezelve door arbitrage te doen uitmaken. In 1848 kwam er voorts te Brussel een congres bijeen van „les amis de la paix universelle,” waarop men bij vier resolutiën de wenschelijkheid deed uitkomen om alle geschillen tusschen Staten door scheidsrechters te doen uitmaken. Op bedoeld congres schijnt het echter weinig vredelievend te zijn toegestaan daar de „amis de la paix universelle” er zelfs handgemeen schijnen geweest te zijn. Na bedoeld congres hadden er nog verscheidene andere plaats alwaar niet zelden door socialisten de boventoon werd gevoerd en het vredelievend karakter der vredescongressen uit den aard der zaak wel eens veel te wenschen overliet.

Ook dit jaar zal te Parijs onder leiding van den heer Frédéric Passy wederom een vredescongres gehouden worden, waartoe de Nederlandsche kamerleden zijn uitgenoodigd. Het comité waarvan het initiatief tot dit congres uitgaat, bestaat uit leden van het Fransche en Engelsche Parlement. Dit congres schijnt het uitvloeisel te zijn eener bijeenkomst, die 31 Oct. jl. heeft plaats gehad tusschen Britsche en Fransche volksvertegenwoordigers, handelende namens verscheidene honderden hunner amtggenooten en daartoe strekkende om mede te werken tot versterking der vredelievende betrekkingen tusschen Engeland, Frankrijk en de Vereenigde Staten door middel van het voorbereiden van arbitrageverdragen en voor de minnelijke oplossing van moeilijkheden, die tusschen die Mogendheden zouden kunnen voortkomen.

De Parijsche correspondent der „N. R. Ct.” dit congres aankondigende, voegt daaraan toe:

Het zal voor de Nederlanders geen betoog behoeven van hoeveel belang deze beweging ten gunste van het beginsel der arbitrage

vooral voor de kleine Staten is. Men zou de arbitrage de reddingsplank kunnen noemen der kleine Staten bij het naderende stormweder. Op dien grond is het te hopen, dat alle staatslieden zullen trachten door hunnen arbeid en hunne tegenwoordigheid aan deze zaak den grootst mogelijken luister bij te zetten.

Buitendien zijn de Nederlandsche staatslieden dit aan den heer Passy persoonlijk verschuldigd, die door zijn rapport omtrent de arbitrage over de grenzen van Suriname, er krachtig toe heeft bijgedragen, om deze zaak dadelijk bij de Kamer ingang te doen vinden.

Inderdaad heeft deze beweging, uitgaande van mannen, die door hunne positie grooten invloed op het staatsbestuur kunnen uitoefenen, veel beteekenis, zonder daarom te willen aannemen dat arbitrage bij stormweder de reddingsplank voor kleine staten kan worden genoemd, daar in veelbewogen tijden, wanneer er ernstige moeilijkheden tusschen verschillende Rijken zijn ontstaan, deze weinig genegen zijn zich aan de uitspraak van derden te onderwerpen.

Dat quacsties van ondergeschikt belang gelijk het tusschen Nederland en de Fransche Republiek gerezen geschil omtrent de grensregeling in Suriname door arbitrage gevoegelijk uit den weg kan worden geruimd en moeilijkheden van dien aard tegenwoordig in den regel aldus worden geschikt, mag verblijdend worden genoemd. De in het werk gestelde pogingen om op dien weg voort te gaan, moeten voorzeker worden toegejuicht, en wij willen dan ook hopen dat Nederland tot bereiking van dit doel op het Parijsche congres zal worden vertegenwoordigd.

De leiders der vredebonden bewogen zich evenwel niet alleen op het gebied der congressen. Ook in de Parlementen, trachtten zij, en niet geheel zonder succès, hun stem te doen hooren. Zoo werd in Juni 1849 door Richard Cobden in het Britsche Parlement eene motie ingediend waarbij het gouvernement der Koningin eerbiedig werd uitgenoodigd geen oorlog te ondernemen, alvorens beproefd was het geschil door arbitrage op te lossen. Door lord Palmerston werd deze motie bestreden op grond dat geene Mogendheid er ooit in zoude toestemmen zich steeds bereid te verklaren onder alle omstandigheden zich bij voorkomende geschillen aan de uitspraak van een derde te onderwerpen.

Dat deze motie met 176 tegen 19 stemmen werd verworpen is opmerkelijk, daar in 1873 door het Engelsche Lagerhuis eene motie van den bekenden ijveraar voor den vrede, den heer Henry Richard, werd aangenomen die veel wijder strekking had. Er kan wellicht uit worden afgeleid dat de beweging ten gunste van den vrede, althans ten behoeve der arbitrage, veld wint.

Na te hebben doen uitkomen dat de rampen der oorlogen steeds grooter worden en den krijg als eene beleediging van het recht en een schande voor beschaafde natiën te hebben gequalificeerd kwam de heer Richard tot de conclusie, dat om het stelsel van arbitrage tot eene rechtsregel voor het volkenrecht te maken, de groote Mogendheden zich moesten aaneensluiten om eene regelmatige en internationale rechtbank in het leven te roepen tot beslechting der geschillen, die zich tusschen de onderscheidene Rijken zouden voordoen. Henry Richard stelde te dien einde eene motie voor waarbij het Lagerhuis den wensch uitsprak dat de Regeering van Hare Majesteit aan den eersten Secretaris voor Buitenlandsche aangelegenheden op zou dragen om zich tot andere gouvernementen in betrekking te stellen tot het benoemen eener internationale commissie, die zich met de codificatie van volkenrechterlijke regels en de oprichting van een internationaal Hof van arbitrage belasten zoude.

De heer Gladstone bestreed deze motie, er daarbij op wijzende dat de Britsche Regeering steeds had getracht alle intern. geschillen tot eene vredelievende oplossing te doen geraken. De motie zoude trouwens de vredezaak op het oogenblik niet bevorderen daar de toestand van Europa weinig geruststellend moest worden genoemd. Hij verzocht daarom dat tot de orde van den dag zou worden overgegaan, aan welk verlangen de Kamer niet wenschte te voldoen, daar het voorstel der heeren Gladstone met 98 tegen 88 stemmen werd verworpen.

Hiermede kon de motie Richard als aangenomen worden beschouwd, waarvan door de Britsche Regeering evenwel weinig notitie werd genomen daar zij in haar antwoord aan het Lagerhuis, op den voorgrond stellende dat diens philanthropische gevoelens zeer door Haar werden op prijs gesteld, verklaarde

steeds bereid te zijn al datgene te bevorderen wat tot bevrediging der internationale geschillen zoude kunnen leiden. Met deze voorzeker weinig bindende gelofte moest het Lagerhuis zich tevreden stellen.

In eene beoordeeling der motie Richard zullen wij onzerzijds niet treden. Verwijzende naar hetgeen reeds is opgemerkt omtrent de onmogelijkheid de uitspraken eener internationale rechtbank te doen eerbiedigen, kunnen wij ons er thans toe bepalen om onze verwondering er over te kennen te geven dat eene motie, gelijk die van den heer Richard, in het Britsche Lagerhuis is aangenomen.

Deze scheen echter uiterst tevreden met het behaalde succès, en reisde daarop Europa rond om zijn voorbeeld te doen na volgen.

Soortgelijke motiën werden daarna aangenomen in de Italiaansche, Zweedsche en Belgische Kamers. Men bepaalde er zich evenwel toe te trachten de respectieve gouvernementen uit te noodigen geschillen die met andere Staten mochten rijzen aan arbitrage te onderwerpen. In de Italiaansche vertegenwoordiging werd aan het woord geschillen toegevoegd de omschrijving „die daarvoor vatbaar zijn”, eene zeker uiterst verstandige restrictie.

In de vertegenwoordiging der Vereenigde Staten werd den 17den Juni 1874 eene motie aangenomen, waarmede de Regeering zich vereenigde, inhoudende dat het gouvernement der Vereenigde Staten zich verbond om bij het sluiten van verdragen met vreemde Mogendheden „if practicable” daaraan de clause toe te voegen dat de contracteerende partijen zouden beproeven de tusschen hen gerezen geschillen aan arbitrage te onderwerpen.

Ook in de Nederl. vertegenwoordiging kwam de motie-Richard ter sprake. De onvermoeide kampioen voor den vrede, Mr. D. van Eck, bracht haar ter tafel 19 Nov. 1873 bij de behandeling der begrooting van Buitenl. Zaken. Genoemde afgevaardigde wenschte namelijk dat de Regeering hare instemming aan het Britsche gouvernement zoude betuigen met de motie-Richard, waarop de toenmalige Minister van Buitenl. Zaken Baron Gericke van Herwijnen antwoordde dat 's Konings Regeering de zaak met de meeste nauwgezetheid in overweging zoude nemen,

wanneer van de zijde van Groot-Brittannië een voorstel in dien geest zoude zijn ingekomen. De heer van Eck verklaarde daarop de afwachtende houding der Regeering te betreuren en merkte daarbij tevens op dat de Minister, zonder toch van overijling te worden beschuldigd, aan Groot-Brittannië het verlangde bewijs van sympathie had kunnen geven.

Weinig gelukkig was de afgevaardigde van Dordrecht, de heer Bredius, bij het ter sprake brengen der bekende motie.

Hij verweet der Regeering weinig sympathie voor het beginsel te hebben, terwijl dit *wel* het geval moest zijn. Moet macht boven recht gaan dan zullen wij als kleine Mogendheid wel steeds het kind van de rekening worden. Men vreest altijd afbreuk te doen aan de defensiezaak, meende genoemde afgevaardigde, en onder de schoon blinkende leus van vaderlands-liefde verspillen wij ons vermogen waar wij geen nut kunnen stichten.

De Minister, zonder te treden in evenvermelde ontboezemingen, vergenoegde zich met bij de eens afgelegde verklaring te volharden.

De heeren van Eck en Bredius gaven echter den moed niet op en dienden den 12den October 1874 het volgende voorstel in:

De Kamer drukt den wensch uit dat de Regeering in hare betrekking tot het buitenland, zal trachten de arbitrage te doen worden het aangenomen en gebruikelijke middel om door het recht te doen beslissen alle internationale geschillen tusschen beschaafde volkeren over onderwerpen, die voor scheidsrechterlijke uitspraak vatbaar zijn: en dat zij, zoo lang dat doel niet is bereikt, zal trachten bij alle geschikte gelegenheden, bij het sluiten van tractaten te bedingen, dat de daarvoor vatbare geschillen, die tusschen Nederland en het land waarmede het tractaat wordt gesloten, mochten ontstaan, aan de beslissing van scheidsrechters zullen worden opgedragen.

De heer van Eck zette bij de toelichting dezer motie op den voorgrond dat het recht van den oorlog op niets anders neerkomt dan op het recht om anderen van het leven te berooven, te plunderen en ellende op groote schaal te verspreiden. Spr.

citeerde daarbij een passage uit de „Bulletin de la société des amis de la paix” die oorlogvoerende partijen qualificeerde als „des créatures humaines dressées à se massacrer mutuellement faute de s'entendre.”

Men noemt het streven tot afschaffing der oorlogen eene utopie. Maar werd godsdienstvrijheid en de afschaffing der slavernij niet vroeger ook eene utopie genoemd? Voorts wordt de beperking van het recht tot den oorlog eene inbreuk genoemd op het soevereiniteitsrecht der staten. Dit is eene phrase, daar bij het voeren van den oorlog de zoogenaamde soevereiniteitsrechten veel meer gevaar loopen. Wanneer bijv. het geschil tusschen Frankrijk en Duitschland door arbitrage was uitgemaakt, zou eerstgenoemde Mogendheid dan zijne soevereiniteitsrechten over Elzas-Lotharingen verloren hebben? Spreker heeft in zijne motie gesproken van beslechting van geschillen, die voor arbitrage vatbaar zijn; hij kent er geene die daarvoor niet vatbaar zijn, maar heeft die restrictie gemaakt om het aan de Regeering gemakkelijk te maken zich met het voorstel te vereenigen.

Ten slotte wees de heer v. Eck op het verdrag van 1856, waarbij de contracteerende partijen zich onderling verbonden hadden om, wanneer een geschil tusschen hen mocht ontstaan, zij, alvorens naar de wapens te grijpen, zouden beproeven om het door middel van arbitrage uit den weg te ruimen.

Het voorstel vond bestrijding van vele zijden. De heer Insinger beschouwde de motie als van weinig practisch nut en meende dat het niet op den weg der Kamer lag om zich in bespiegelingen te verdiepen en moties uit te brengen. Graaf v. Zuylen betwijfelde het nut der arbitrage, en meende dat het belang der natiën veel beter was toevertrouwd aan hare diplomatieke vertegenwoordigers dan aan derden. Met den voorsteller wist hij evenwel geen onderscheid te maken tusschen geschillen die *wel* en die *niet* voor arbitrage vatbaar waren.

De heer v. Zinnicq Bergmann achtte het voorstel in strijd met art. 57 der Grondwet, waarbij het opperbestuur over de buitenl. betrekkingen aan den Koning is opgedragen. Hij wees er tevens op hoe de in de vertegenwoordiging der Vereenigde Staten uitgebrachte motie alleen de Regeering van dit Rijk

betrof, terwijl deze motie het uitoefenen van pressie op vreemde Mogendheden beoogde.

De Minister van Buitenl. Zaken, de heer van der Does de Willebois wees er op hoe weinig de bekende verklaring van 1856 had uitgewerkt.

Sedert dit tijdstip was Europa door een onafgebroken reeks van oorlogen geteisterd geworden. Z. Excell. betoonde zich overigens met het voorstel weinig ingenomen en verklaarde, voorzeker uiterst rationeel, dat de Regeering, de motie, mocht zij worden aangenomen, niet anders dan naast zich neder zoude kunnen leggen.

Met betrekking tot de bekende verklaring van 1856 had de heer v. der Does daaraan wellicht nog kunnen toevoegen dat aan bedoelde clause weinig gewicht moet worden gehecht, aangezien zij niet in het protocol was opgenomen dan nadat de Fransche gevolmachtigde graaf Walewski, had verklaard dat genoemde wensch „en répondant pleinement aux tendances de notre époque (eene uiterst curieuse verklaring na den bloedigen Krimoorlog) n'entravait d'aucune façon la liberté d'action des gouvernements.”

Hoeveel gewicht aan die clause werd gehecht, blijkt trouwens uit het antwoord der Fransche en Pruisische gouvernementen aan de Engelsche Regeering in 1870, toen deze zich beroepende op het tractaat van 1856, hare bemiddeling aanbood. Bedoelde gouvernementen verklaarden toch kortweg dat de bij dit verdrag opgenomen verklaring in het geval waarin zij onderling verkeerden, niet toepasselijk was.

Het antwoord was inmiddels voorzeker volkomen juist. Wanneer er ooit een geschil is ontstaan, weinig geschikt om door arbitrage, zelfs door minnelijke tusschenkomst te worden uitgemaakt, dan was het wel datgene, wat tot den oorlog tusschen Duitschland en Frankrijk heeft aanleiding gegeven. In het wezen der zaak bestond er toch geen bepaald geschil, zelfs het voorwendsel tot den oorlog, het bezetten van de Spaansche troon door een prins uit het Hohenzollernsche Huis was weggenomen. De aanleiding tot den krijg was echter gelegen in den strijd om de suprematie in Europa en den naijver tusschen die twee machtigste natien

van ons werelddeel. Hoe is het nu mogelijk om, wanneer dergelijke diepliggende oorzaken tot den oorlog aanwezig zijn, deze door arbitrage of bemiddeling uit den weg te ruimen? Het voorbeeld van den bekenden Fransch-Duitschen oorlog was dan ook zoo ongelukkig mogelijk gekozen.

Oorlogen, zooals onafhankelijkheidsoorlogen, degene welke uit rassenhaat ontstaan of die uit zelfbehoud of bepaalde staatkundige redenen voortspruiten, kunnen onmogelijk door arbitrage vermeden worden. Om ons bij de nieuwste geschiedenis te bepalen zoo moet het toch een ieder duidelijk zijn dat de oorzaken die tot evenvermelde categorieën behorende oorlogen aanleiding hebben gegeven, gelijk de Italiaansche Bevrijdingsoorlog van 1859, de strijd om de suprematie tusschen Oostenrijk en Pruisen in 1866, de krijg van 1870 en de in Turkije gevoerde oorlogen van 1876 en 1877, die de bevrijding der Slavische volken van het Turksche juk ten doel hadden, niet geschikt waren om door arbitrage of door minnelijke schikking uit den weg te worden geruimd. Mag men alzoo aannemen dat vele geschillen niet anders dan door het zwaard beslecht kunnen worden, zoo moet evenwel de opvatting dat er geene voor arbitrage of minnelijke schikking vatbaar zijn, onjuist worden genoemd. De geschiedenis is daar om dit te bewijzen, gedurende deze eeuw zijn er tal van geschillen door arbitrage beslecht. Deze hadden evenwel betrekking op in beslag genomen schepen, regeling van grensscheidingen en schuldvorderingen, tot beslechting waarvan de respectieve partijen door minnelijke schikking of arbitrage niet ongenegen waren. Inmiddels kunnen dergelijke geschillen, wanneer de diplomatieke onderhandelingen niet tot het gewenschte resultaat leiden (en ook diplomaten zijn niet altijd onfeilbaar), dikwijls moeielijkheden veroorzaken, die zoo dezelve al niet een oorlog ten gevolge hebben, toch een gespannen verhouding tusschen Staten kunnen doen ontstaan, die afbreuk doet aan hunne vriendschappelijke betrekkingen. Daarom heeft de beweging om het stelsel van arbitrage bij de gouvernementen ingang te doen vinden, wanneer men zich bepaalt tot „geschillen die daarvoor vatbaar zijn,” aanspraak op de sympathie van staatslieden en van allen aan wie het welzijn der volkeren ter harte gaat.

Arbitrage kan evenwel alleen worden toegepast wanneer er een bepaalde strijdvraag bestaat, die op grond van volkenrechtelijke regelen, op de geschiedenis of op tractaten gebaseerd, kan uitgemaakt worden, terwijl de litigeerende partijen vooraf moeten verklaren dat zij bereid zijn zich aan de scheidsrechterlijke uitspraak te onderwerpen. Beide partijen beloven daarbij te goeder trouw te zijn; schendt een van hen met opzet het volkenrecht of geldt de strijd eene politieke quaestie veroorzaakt door naijver of waarbij de eer of de nationale onafhankelijkheid is gemoeid, zoo kan wel een derde zijne bemiddeling of „bons offices,” gelijk de diplomatieke taal luidt, aanbieden doch van eene arbitrage kan moeielijk sprake zijn. Dat in die gevallen ook voorstellen tot bemiddeling in den regel niet tot den gewenschten uitslag leiden, is reeds voldoende aangetoond.

Gelijk reeds is medegedeeld zijn intusschen sedert het laatst der vorige eeuw tal van volkenrechtelijke geschillen door arbitrage uitgemaakt.

Het spreekt van zelve dat hier bezwaarlijk de talrijke gevallen van arbitrage die in den laatsten tijd hebben plaats gehad, geciteerd kunnen worden, doch het is van belang van enkele gewag te maken, aangezien dezelve tot bewijs kunnen strekken dat vele geschillen door arbitrage of minnelijke schikking beslecht kunnen worden.

Eene arbitrale uitspraak van den koning van Pruisen in 1845 tusschen de Britsche en Fransche gouvernementen zij in de eerste plaats vermeld. Zij betrof eene door eerstgenoemde Regeering ondersteunde reclame van Engelsche kooplieden, wegens geleden schade door de blokkade van de kust van Senegal door de Fransche Marine. Aangezien het Fransche gouvernement van die blokkade geen kennis had gegeven werd het, wegens het nalaten van bedoeld volkenrechtelijk gebruik, tot schadeloosstelling veroordeeld.

In 1824 werd de koning van Nederland aangezocht om als arbiter op te treden in een tusschen Spanje en Frankrijk gerezen geschil naar aanleiding van over en weder in beslag genomen schepen. Vóór den tusschen beide Staten uitgebroken krijg, had

het Fransche lineschip de „Jean Bart” zich meester gemaakt van het Spaansche vaartuig de „Veloz Mariana”, terwijl drie maanden na het sluiten van den vrede een Fransch schip „la Vigie” op de Peruaansche kust door een Spaanschen kaper was in beslag genomen. Koning Willem I veroordeelde de wederzijdsche partijen tot schadeloosstelling aan de eigenaars der buitgemaakte schepen.

In 1827 weigerden de gouvernementen van Groot-Brittannië en der Vereenigde Staten, zeker niet ten onrechte, zich te onderwerpen aan de arbitrale uitspraak van het Nederlandsche gouvernement, in een tusschen hen gerezen geschil omtrent grensscheiding. De Nederl. Regeering toch ecarteerde het geschil in quaestie en stelde eene geheel nieuwe schikking voor. De litigeerende gouvernementen meenden evenwel zeer terecht, dat de arbiter zijne bevoegdheid te buiten ging. Bij arbitrage toch behoort de scheidsrechter zich strikt te houden aan het vooraf door de partijen naauwkeurig te omschrijven vraagstuk, dat hem ter beslechting is voorgelegd. De bemiddeling toch, de „bons offices” waren in casu niet gevraagd; een bepaald omschreven „point en litige” was aan de scheidsrechterlijke uitspraak van het Nederlandsche gouvernement onderworpen. Na de verwerping van genoemde arbitrale beslissing, werden de onderhandelingen tusschen de regeering van Groot-Brittannië en die van de Vereenigde Staten voortgezet en tot een goed einde gebracht.

De meest bekende arbitrage-quaestie is voorzeker wel die der „Alabama”, welke in 1862 gerezen is tusschen Engeland en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika. Dit schip had, gedurende den Amerikaanschen burgeroorlog, om de waakzaamheid van den consul der Vereenigde Staten te Liverpool te verschalken, die havenplaats zonder wapens aan boord verlaten en was naar de Azorische eilanden vertrokken na op zee meerdere bemanning te hebben opgenomen. Ter plaatse aangekomen werd de Alabama versterkt door twee mede in de havens van Londen en Liverpool uitgeruste schepen, die voornoemd vaartuig voorzagen van een gezagvoerder, officieren, eene volledige bewapening, uniformen, levensbehoeften en kolen. Zoo toegerust begaf de Alabama zich op weg, na den vlag der Zuidelijken in top te hebben gehe-

schen. Het schip wist daarop gedurende geruimen tijd geduchte schade toe te brengen aan de oorlogs- en koopvaardijvloot der Noordelijken, totdat het eindelijk voor Cherbourg door het Noord-Amerikaansch oorlogsschip „the Kearsage” werd aangevallen en na hevigen strijd in den grond geboord.

De door genoemd vaartuig toegebrachte schade gaf aanleiding tot dringende, ja dreigende vertoogen van het gouvernement der Vereenigde Staten, en het mag verwondering baren, dat gedurende de tien jaren, die de onderhandelingen hebben geduurd, tusschen de beide regeeringen geen conflict is uitgebroken.

Dit geval stond evenwel niet alleen. Ook andere schepen, gelijk de Georgia, de Shenandoah, de Florida en de Pampero waren door de geconfedereerden in de Britsche havens uitgerust en hadden aanzienlijke schade aan de koopvaardijvloot der Noordelijken toegebracht.

Na het eindigen van den krijg werd de Britsche Regeering door die der Vereenigde Staten dan ook ter verantwoording geroepen. Aanvankelijk wilde men zich te Londen aan de eischen van Noord-Amerika niet gelegen laten liggen. De Engelsche Regeering stelde daarbij tegenover de vorderingen van het Amerikaansche gouvernement de ondersteuning, die de Fenians in hunne agitatie ten opzichte van Canada in de Vereenigde Staten ondervonden, eene tactiek, waardoor zij zich van de lastige Alabama-quaestie trachtte te ontslaan.

In 1865 poogde Adams, de Amerikaansche gezant te Londen, de quaestie uit den weg te ruimen door een voorstel tot arbitrage. De onderhandelingen van 1865 tot 1871, gedurig wederom aangeknoopt en afgebroken, leidden evenwel tot geen resultaat totdat men in Mei van laatstgenoemd jaar besloot de zaak aan eene gemengde commissie, bestaande uit vijf Engelsche staatslieden en vijf burgers der Vereenigde Staten in handen te geven. Hieruit ontsproot het tractaat van Washington, waarbij verschillende hangende geschillen tusschen de Vereenigde Staten en de Britsche bezittingen in Noord-Amerika geregeld werden en de „Alabama-claims” aan een scheidsgerecht werden onderworpen.

In December 1871 kwam het scheidsgerecht te Genève bijeen bestaande uit vijf rechters, waarvan er één door ieder der

partijen, één door den Zwitserischen bond en een door den Keizer van Brazilië benoemd werd. Op 14 Dec. 1872 werd het vonnis geveld, waarbij het Britsche gouvernement veroordeeld werd eene schadeloosstelling van 15,500,000 dollars aan de Federale regeering uit te betalen. De eisch der Vereenigde Staten bedroeg niet minder dan eene schadevergoeding van 34,777,639 dollars.

Alvorens die uitspraak was geschied, dreigden de onderhandelingen, niet het minst door de hooge eischen van de Amerikaansche Regeering, afgebroken te worden. Deze stelde het Britsche gouvernement niet alleen aansprakelijk voor de schade, die aan de vloot der Noordelijken was toegebracht en voor de kosten, die zij zich voor de vervolging der in Engeland uitgeruste kaperschepen had moeten getroosten, doch zij eischte ook schadevergoeding voor de indirecte nadeelen waaronder zij meende te moeten verstaan de achternuitgang der Amerikaansche handelsvloot en de verlenging van den burgeroorlog. Die eischen deden in Engeland een waren storm opsteken, terwijl het gouvernement der Vereenigde Staten uit vrees voor de publieke opinie bedoelden eisch, die uit den aard der zaak op redelijke gronden niet onder cijfers te brengen was, niet durfde te laten varen. De openbare meening en niet de respectieve gouvernementen dreef alzoo tot den oorlog doch dank zij den tact en de gematigheid der scheidsrechters bleef de vrede bewaard. Niet het minst verdiende daarbij de Amerikaansche scheidsrechter, de heer Adams, allen lof voor het aandeel dat hij aan het bewaren van den vrede genomen had daar ook door hem het gouvernement der Vereenigde Staten in die „indirect claims” niet gesteund werd. De schadevergoeding bleef beperkt tot de directe nadeelen, welke aan de Amerikaansche particulieren was toegebracht, terwijl met drie tegen twee stemmen de eisch werd afgewezen tot schadevergoeding wegens de door het gouvernement der Vereenigde Staten gemaakte onkosten tot vervolging van genoemde kaperschepen. De eisch tot vergoeding der indirecte nadeelen werd door geen der scheidsrechters ondersteund.

Niet zonder veel oppositie in de respectieve parlementen te

ondervinden, werd de uitspraak van het scheidsgerecht, te Genève door de Britsche Regeering en die der Vereenigde Staten geratificeerd.

Hetgeen voorzeker van groot belang mag worden geacht, is, dat de respectieve gouvernementen overeenkwamen om in het vervolg zorg te dragen dat geene wapeningen binnen hun eigen rechtsgebied zouden plaats grijpen tegen eene Mogendheid waarmede zij op voet van vrede verkeerden, en het uitloopen van alle schepen uit hunne havens te beletten wanneer die vaartuigen, bestemd om vijandelijkheden te plegen, zich op hun territorioort daartoe hadden toegerust. Ook zou worden belet dat hunne havens door eene oorlogvoerenden partij zouden worden aangewend tot eene basis van operatiën, tot aanneming van bemanning of inneming van wapenen of munitie.

Bovengenoemde overeenkomsten kunnen trouwens worden beschouwd als het constateeren van volkenrechterlijke regelen, die reeds algemeen aangenomen waren. Het gouvernement eener neutrale Mogendheid toch behoort niet alleen zich van alle deelneming aan den krijg te onthouden, terwijl „in casu” door Engeland indirecte steun aan de Zuidelijken was verleend, doch het behoort ook te beletten dat diens grondgebied op enigerlei wijze ten nadeele der tegenpartij door ééne der oorlogvoerenden wordt aangewend. De uitspraak van het scheidsgerecht te Genève was geheel en al op grond van het volkenrecht gebaseerd en als zoodanig volkomen gerechtvaardigd. Beide gouvernementen hebben trouwens door het geschil in quaestie aan arbitrage te onderwerpen een bloedigen oorlog weten te voorkomen, die daarbij tal van materiële nadeelen aan den wereldhandel zoude hebben veroorzaakt.

Als eene minder bekende episode in de jongste geschiedenis maar voor ons niet van minder gewicht, daar het Nederl. gouvernement daarbij rechtstreeks is betrokken geweest, kan de inbeslagneming van het onder Nederl. vlag varende vrachtschip „the Havannah Packet” door de Dominicaansche Regeering in het jaar 1877 worden vermeld. Laatstvermeld gouvernement baseerde zijn recht tot confiscatie van genoemd vaartuig op grond van een decreet d. d. 2 Juni 1876, waarbij de Dominicaansche kust

wegens den staat van revolutie waarin de provincie Cibao verkeerde, permanent in staat van blokkade werd verklaard. De „Havannah Packet” nu had zich met oorlogscontrabande aan boord, in spijt van genoemd decreet, in de territoriale wateren van St. Domingo vertoond en was deswege in beslag genomen.

De Nederl. Regeering meende, zeker niet ten onrechte, dat de confiscatie van het schip volkomen onwettig was daar de douanen hoogstens het recht hadden gehad de wapenen en de munitie in beslag te nemen. Vooreerst was de oorlogstoestand problematiek en ging het volstrekt niet aan dien voortdurend te decreteeren. Dit streed met alle volkenrechterlijke usances. Ten tweede bestond de blokkade slechts op papier, terwijl eene blokkade eerst geldig is, wanneer zij werkelijk aanwezig is. Alleen toch de „blocus effectif” heeft recht van bestaan. Ten derde was zoowel de „notification diplomatique” achterwege gebleven, terwijl op grond van het volkenrecht beide regelen bij het decreteeren van den blokkadetoestand moesten in acht worden genomen.

Het Dominicaansche gouvernement beriep zich zijnerzijds op zijn souverain recht om binnen eigen gebied wetten te maken gelijk het die geliefde daar te stellen, onverschillig of zij overeenkomstig het volkenrecht waren of niet. Die bewering is zeker volkomen onjuist, daar iedere staat er voor moet zorg dragen, dat zijne wetten niet in strijd zijn met het volkenrecht. Doet hij dit niet zoo zal zijn gouvernement zich bloot stellen aan de reclames van andere regeeringen en conflicten niet uitblijven. Daarenboven, gelijk de Nederl. Regeering met grond beweerde, had het Dominicaansche gouvernement in 1857 het Parijzer tractaat van 1856 mede onderteekend, zoodat het de daarbij gestelde volkenrechterlijke regelen, waaronder het beginsel der „blocus effectif” was opgenomen, behoorde te eerbiedigen.

De Nederl. Regeering was alzoo volkomen gerechtigd geweest het Dominicaansche gouvernement op grond van schending van het volkenrecht den oorlog aan te doen. Zij gaf er evenwel de voorkeur aan, om in overleg met het gouvernement van St. Domingo, het geschil aan arbitrage te onderwerpen. Aan Maarschalk de Mac-

Mahon, president der Fransche Republiek, werd daarop verzocht als arbiter te willen optreden. Het behoeft nauwelijks te worden vermeld dat de Nederl. Regeering in het gelijk werd gesteld en het Dominicaansche gouvernement tot teruggave van het schip en schadeloosstelling aan den eigenaar werd veroordeeld.

Thans zal een geschil tusschen de Fransche en Nederl. gouvernementen omtrent eene grensscheiding tusschen Fransch-Guyana en Suriname aan een scheidsgerecht worden onderworpen. Opmerkelijk mag het worden genoemd dat een machtige staat gelijk Frankrijk genegen wordt bevonden ook tegenover eene zwakke Mogendheid van haar macht geen gebruik te maken, en bereid wordt bevonden, langs vredelievenden weg, het geschil aan arbitrage te onderwerpen.

Gelijk reeds dezen avond is medegedeeld, dreigde er in den zomer van 1885 een conflict uit te breken tusschen Spanje en Duitschland, naar aanleiding van de inbezitneming der Karolinen-eilanden door de Deutsche marine. Deze eilanden, gelegen ten oosten der Philippijnen en noordelijk van Nieuw-Guinea waarop voornamelijk Deutsche handelshuizen gevestigd zijn, mogen behalve wegens de vruchtbaarheid van hunnen bodem, ook met het oog op eene eventueele doorgraving van het Panama-Kanaal van bizonder gewicht worden geacht. De Spaansche Regeering, dikwijls in de gelegenheid om het „jus primi occupantis” op die eilandengroep toe te passen, had dit steeds nagelaten doch zich bepaald het te doen voorkomen dat de Karolinen als Spaansch grondgebied moesten worden beschouwd, daar die eilanden in de zestiende eeuw door Spanjaarden waren ontdekt en later door hunne zendelingen bezocht. In het jaar 1875 hadden de Deutsche en Engelsche gouvernementen der Spaansche Regeering evenwel doen weten dat zij op bovenvermelde gronden Spanjes souvereiniteit niet wenschten te erkennen.

In 1885 werd daarop door het Deutsche gouvernement tot de Europeesche Mogendheden, met inbegrip van Spanje, eene nota gericht waarbij het deze in kennis stelde met diens voornemen om zich van de Karolinen-eilanden in het bezit te stellen. De Spaansche Regeering teekende daartegen evenwel protest aan en deelde tevens bij diplomatieke nota mede dat twee

Spaansche schepen reeds op weg waren om Spanjes soevereiniteitsrechten te doen eerbiedigen.

Inderdaad kwamen 22 Aug. 1885 twee Spaansche schepen voor Yap, het grootste der Karolinen-eilanden aan, doch de bemanning, onder aanvoering van eenen luitenant aan land gekomen, verrichtte geen enkele handeling waardoor het voornemen werd aangeduid om over dat eiland soevereiniteitsrechten uit te oefenen.

Twee dagen later liet evenwel ook een Duitsche kanonneerboot voor genoemd eiland het anker vallen; een deel der equipage begaf zich daarop naar de op Yap gevestigde factorij der heeren Robertson en Hernsheim, alwaar na het hijschen van de Duitsche vlag het protectoraat van het Duitsche Rijk over de Karolinen-eilanden werd geproclameerd. Aan de op het eiland Yap aanwezige equipage van het vooraf aangekomene Spaansche schip werd die inbezitneming bekend gemaakt.

De kommandant van het Spaansche vaartuig protesteerde natuurlijk tegen die inbezitneming, daarbij aanvoerende dat bij voornemens was geweest op den morgen van 27 Aug. de Spaansche soevereiniteit te proclameeren. De commandant der Duitsche equipage verklaarde evenwel, van het beweren der Spanjaarden moeielijk notitie te kunnen nemen, daar van hun voornemen niets gebleken was. Een der Spaansche schepen vertrok daarop naar Manilla, ten einde aan den gouverneur van het voorgellene mededeeling te doen.

De aanspraken van het Duitsche gouvernement op de Karolinen-eilanden, hadden de openbare meening in Spanje ten zeerste verbitterd. Reeds op 23 Aug., dus reeds vóór de tijding omtrent de inbezitneming van het eiland Yap was ingekomen, had te Madrid eene tegen Duitschland vijandige manifestatie van ruim 30,000 menschen plaats gehad, welke betooging in de meeste groote steden van Spanje weerklink had gevonden. Ook de pers, onverschillig van welke richting, nam eene hoogst vijandige houding aan en verklaarde dat de eer van Spanje bij de zaak betrokken zijnde, van Duitschland voor de aangedane beleediging voldoening moest worden geëischt.

Inmiddels was van de zijde der Duitsche Regeering eene nota

ingekomen, waarbij op hoogst gematigde wijze het gerezen incident besproken werd.

Het Duitsche gouvernement deed daarbij uitkomen, dat reeds herhaalde malen door de eigenaars der in de Karolinen gevestigde factorijen, te Berlijn op de inbezitneming dier eilanden was aangedrongen, maar dat men van de zijde van Duitschland daartoe niet zoude zijn overgegaan, wanneer Spanje daarop werkelijk deugdelijke aanspraken had kunnen maken.

De weinig afdoende gronden, waarmee de Spaansche Regeering hare souvereiniteitsrechten had meenen te kunnen bewijzen, waren naar het oordeel van het Duitsche gouvernement door de kabinetten te Londen en Berlijn in 1875 voldoende wederlegd. Daarenboven waren de Engelsche en Duitsche nota's nopens die eilanden onbeantwoord gebleven, zoodat men te Berlijn rehtens van oordeel was, dat de Spaansche Regeering van hare aanspraken had afgezien.

Aan het slot van bedoelde nota verklaarde de Duitsche Regeering zich evenwel bereid het verschil door onderhandelingen uit den weg te ruimen, ja zelfs door arbitrage te doen uitmaken, wanneer deze onverhoopt niet tot een gewenscht resultaat zouden leiden.

Vermoedelijk zoude de betoonde bereidwilligheid der Duitsche Regeering den storm hebben afgewend, doch toen op 4 Sept. het bericht inkwam van de inbezitneming der Karolinen, werd de woede van de Madrileenen dermate opgewekt, dat een vredebreuk onvermijdelijk scheen. Eene talrijke menschenmassa begaf zich naar de Duitsche ambassade, bestormde het gebouw, rukte de Rijksvlag naar beneden, waarop deze onder het geroep van: „Leve Spanje, weg met Duitschland!” in het openbaar werd verbrand. Wel werd de menigte spoedig daarop door de militaire macht uiteengedreven, doch de beleediging aan het Duitsche Rijk aangedaan was daarmede niet weggenomen. Het Spaansche gouvernement was genoodzaakt te Madrid en te Berlijn zich over het gebeurde te verontschuldigen en de Duitsche vlag met de gebruikelijke eerbewijzen op het gebouw der beleedigde ambassade te herstellen.

Dit incident had evenwel aan het geschil veel kwaad be-

rokkend, doch het was niet te Berlijn maar te Madrid dat men op den oorlog bleef aandringen. Niet alleen de republikeinen, ook de liberalen zetten tot den oorlog aan. Het hoofd van laatstgenoemde partij, de heer Sagasta, stelde als voorwaarde voor zijn optreden de onmiddellijke oorlogsverklaring aan het Duitsche Rijk. Onder die omstandigheden werd het voor het ministerie-Canovas uiterst moeielijk zich, met behoud eener vredelievende politiek, staande te houden. Deswege stelde de heer Canovas Koning Alphonsus voor, den Spaanschen ambassadeur te Berlijn terug te roepen, teneinde althans eenige genoegdoening aan de openbare meening te verschaffen. Spanjes jeugdige koning weigerde evenwel daartoe over te gaan en eischte dat de diplomatieke onderhandelingen zouden worden voortgezet. Toen zijne raadslieden niettemin op het afbreken der diplomatieke betrekkingen bleven aandringen, verklaarde de Koning een beroep te willen doen op de Cortes, en zoo deze zich voor den oorlog verklaarde, de kroon neder te leggen.

De besliste en verstandige houding van Koning Alphonsus bracht de gemoederen tot nadenken. In den ministerraad verklaarde de Minister van onderwijs Pidal zich bereid de zaak aan een scheidsgerecht te onderwerpen, zoo de Keizer van Duitschland er in toestemde den Paus tot scheidsrechter te kiezen. Men was evenwel van meening dat dit door den rechtzinnig protestanten Keizer Wilhelm geweigerd zoude worden, doch tegen aller verwachting nam de Duitsche regeering in deze zelf het initiatief en noodigde het den Paus uit in het tusschen Spanje en Duitschland gerezen geschil als scheidsrechter te willen optreden. Om de zaak tot een goed einde te brengen, kwamen de beide gouvernementen daarbij overeen dat geene bepaalde arbitrage zoude worden ingeroepen, daar de Paus alsdan genoodzaakt zoude zijn eene beslissing te nemen over de vraag of Spanje al dan geen recht had op de Karolinen-eilanden, een uitspraak die of genoemd Rijk, of de Duitsche Regeering onvermijdelijk zou kwetsen, wanneer althans tegenover bedoelde decisie niet andere bepalingen zouden kunnen worden gesteld, die de wederpartij zouden ten goede komen. De respectieve regeeringen droegen derhalve aan den Paus niet eene bepaalde „ar-

bitrage" op, doch riepen zijne „bons offices" in ten einde Zijne Heiligheid gelegenheid te geven door eene minnelijke schikking de goede betrekkingen tusschen Spanje en Duitschland te herstellen.

Op 1 Oct. 1885 aanvaardde de Paus de Hem opgedragen schikking en reeds op 17 Dec. d. a. v. werd de bemiddelingsacte door de bij het Vaticaan geaccrediteerde gezanten van Duitschland en Spanje, den heer von Schlöszer en Markies de Molins onderteekend.

Bij genoemde acte was, overeenkomstig de beslissing van Paus Leo, bepaald dat de souvereiniteit over de Karolinen-eilanden toekwam aan Spanje op grond van het „jus primi occupantis", doch dat het Spaansche gouvernement aan de op die eilanden gevestigde Duitschers gelijke rechten behoorde toe te kennen als aan zijne eigene onderdanen, zoodat ook aan eerstgenoemden de bevoegdheid gegeven werd aldaar handelshuizen en factorijen op te richten, land aan te koopen en met de inboorlingen verdragen te sluiten.

Daarenboven werd Duitschland de bevoegdheid gegeven op de Karolinen een scheepvaartstation en een kolendépôt voor de Duitsche Marine op te richten.

De uitspraak van den Paus was in deze zeker eene zeer gelukkige te noemen. Strict genomen was het Duitsche gouvernement volkomen in zijn recht. De in 1875 door de Spaansche Regeering gemaakte pretensiën waren van geen waarde, daar uit de ontdekking van een landstreek op zich zelve nog geene souvereiniteitsrechten voortspruiten. Eerst wanneer op vormelijke wijze bij proclamatie en door het ontplooien van de nationale vlag de wil is te kennen gegeven om het aan geenen staat toebehoorend grondgebied in bezit te nemen, behoort genoemd recht te worden geëerbiedigd, en zelfs wordt daarbij door velen geëischt dat men in staat zij die souvereiniteit te handhaven.

Het feit evenwel dat de Spaansche schepen vóór de Duitsche kanonneerboot op Yap waren aangekomen en het snelle optreden der Duitschers aan eene verrassing deed denken, die niet zoude hebben plaats gehad wanneer de commandant der Spaansche

landingsexpeditie tijdiger Spanjes souvereiniteit had geproclameerd, zal den Paus, niet zonder eenigen grond, aanleiding hebben gegeven aan laatstgenoemd Rijk het „jus primi occupantis” toe te kennen.

De aan Duitschland toegekende voordeelen vergoedden echter geheel evenvermelde uitspraak, terwijl Spanjes gevoeligheid bij eene tegenovergestelde beslissing den vrede in gevaar had gebracht.

Hetgeen evenwel opmerkelijk mag worden genoemd, is de uiterst conciliante houding der Duitsche Regeering. De apostelen des vredes zullen dan ook de getroffen schikking in het geschil der Karolinen-eilanden wel als eene overwinning hunner beginselen proclameeren. En toch zou eene dergelijke opvatting een weinig voorbarig zijn. Ongetwijfeld is de lankmoedigheid van het Duitsche gouvernement tegenover het zooveel zwakkere Spanje merkwaardig. Duitschland toch bezat eene geheel moderne voortreffelijk bemande en welbewapende vloot, terwijl Spanjes marine geheel verouderd was. Daarenboven boden de talrijke en zeer verspreide Spaansche koloniën vele kwetsbare punten aan. Duitschland had daarentegen van de zijde der Spanjaarden weinig te vreezen, zoodat de vraag rijst waaraan de conciliante houding der Duitsche Regeering, verpersoonlijkt in haren Rijkskanselier, wel is toe te schrijven, terwijl dit machtigste Rijk van Europa gedurende het met Spanje gerezen geschil herhaaldelijk werd beleedigd en uitgetart.

De reden van de door het Duitsche gouvernement betoonde lankmoedigheid ligt intusschen voor de hand.

Wanneer men Duitschlands politiek van af 1871 nagaat, zoo ontwaart men dat zij voortdurend gericht is Frankrijk geheel te isoleeren. In de eerste plaats door ondersteuning der republikeinsche partij, daar de Rijkskanselier terecht van oordeel is dat eene Republiek aan alle monarchieën, welk belang zij er ook bij mogen hebben zich met Frankrijk te verstaan, antipathiek is.

Vandaar de terugroeping van graaf von Arnim als Duitschlands ambassadeur te Parijs, daar die diplomaat in afwijking van de staatkunde van Vorst von Bismarck zich veroorloofde den monarchalen steun te verleen. Daarop werd in navolging der „Sainte Alliance” vnl. tot betengeling van Frankrijk, de

driekeizersbond gesloten, die evenwel spoedig uiteenspatte door het tusschen Rusland en Oostenrijk bestaande antagonisme in de Oostersche quaestie. Toen daarna op het in 1878 onder leiding van den Duitschen Rijkskanselier gehouden congres te Berlijn, Rusland van de meeste door dat Rijk in zijnen krijg tegen Turkije behaalde voordeelen beroofd werd en de Czaar ten gevolge vanden zich nog meer van zijne bondgenooten vervreemde, trachtte men te Berlijn bij wijze van compensatie Italië in den bond op te nemen, hetgeen spoedig gelukte door de koloniale rivaliteiten, die tusschen laatstgenoemden staat en de Fransche Republiek waren ontstaan. Zeer handig wist Vorst von Bismarck daarbij Jules Ferry in zijne koloniale politiek te doen volharden, aangezien Frankrijks expeditiën in Tunis, op Madagascar en in Tongkin het dubbele voordeel hadden de Fransche strijdkrachten in Europa te verzwakken en dat Rijk tevens met Engeland en Italië in onmin te doen geraken.

Het geschil met de Spaansche Regeering kwam te Berlijn dan ook hoogst ongelegen, en dit nog wel terwijl Spanjes koning in 1887 voor zijn vertrek naar Parijs tot chef van een Uhlanenregement was benoemd, hetgeen in Frankrijks hoofdstad de gevoeligheid der Parijzenaars dermate had opgewekt, dat de goede betrekkingen tusschen de beide Latijnsche natiën gevaar liepen op zeer gespannen voet te geraken. Het incident der Karolinen moest daarom „à tout prix” worden geschikt, daar eene toenadering tusschen Spanje en Frankrijk de positie van laatstgenoemde mogendheid aanzienlijk zoude versterken. Een bondgenootschap toch tusschen Spanje en Frankrijk zou de voordeelen van de tusschen Duitschland en Italië gesloten alliantie als het ware te niet doen, en daarom werden alle middelen te baat genomen om het geschil in quaestie uit den weg te ruimen.

Men zoude dus eene niet geheel juiste conclusie maken wanneer men den vredelievenden afloop van het geschil der Karolinen als eene overwinning van het arbitrage-stelsel proclameerde. Geene vredelievende staatkunde, maar zuiver politieke nevenbedoelingen veroorzaakten de minnelijke oplossing van het geschil, en daarom is dan ook niet aan te nemen dat de beginselen der

vredebonden in deze bij de overwegingen der Duitsche Regeering eenigerlei gewicht in de schaal hebben gelegd.

Dit belet evenwel niet dat, gelijk wij hebben aangetoond, vele geschillen voor arbitrage of minnelijke schikking vatbaar zijn, terwijl wij mede hebben trachten te constateeren welke geschillen daaronder gerangschikt kunnen worden. Het mag daarom verblijdend geacht worden dat de gouvernementen van die waarheid doordrongen zijn, en in den loop dezer eeuw getoond hebben tot minnelijke schikking genegen te zijn, ook al zoude de uitslag van een oorlog door hen met gerustheid kunnen worden tegemoet gezien.

Het zoude onbillijk zijn den goeden invloed der vredebonden daarbij geheel te miskennen; blijven deze op eene nauwgezette toepassing der tractaten en van het volkenrecht aandringen, zonder te vervallen in het maken van propaganda voor anti-militairisme en cosmopolitische wereldbeschouwingen, dan mag hun optreden met sympathie worden begroet, maar dit is helaas! niet altijd het geval. Ook bij ons te lande, waar de anti-militaristen, getrouw aan de traditiën der anti-stadhouderlijke partij tijdens de Republiek, steeds er op uit zijn de aanvragen om versterking onzer weermiddelen te bestrijden, hebben de vredebonden zeer hunne gevaarlijke zijde. Anti-militaire neigingen worden toch door de voorstanders der vredebonden maar al te veel op den voorgrond geplaatst.

Wij hebben er reeds op gewezen, dat eenigen op het program van den Nederl. Vredesbond wenschten geplaatst te zien eene verklaring omtrent de wenschelijkheid van het tegengaan van het bovenmatig aankweken van militaire neigingen, terwijl anderen wederom een lans braken voor beperking van het uitvoerend gezag met betrekking tot het recht van oorlogsverklaring. Vele actieve bestuursleden der Nederl. Vredesbond zijn trouwens blijkens hunne verklaringen, besliste anti-militaristen te noemen. Zoo citeert Mr. Belinfante met ingenomenheid in het jaarverslag van het Hoofdbestuur van dien bond over 1871—1872 de woorden van den Engelschen filosoof Buckle, „dat slechts in een achterlijken toestand der maatschappij uitstekende menschen zich bij het leger voegen en er trotsch op zijn daarvan

deel uit maken; maar dat, wanneer de maatschappij zich verder ontwikkelt, nieuwe bronnen van werkzaamheid worden geopend, — dat bij toenemende verstandsontwikkeling de lust in het krijgvoeren afneemt". — Deze woorden, onverdiend ten opzichte van hen, die zich wijden aan de verdediging des lands en geroepen zijn om in tijd van vrede die verdediging, wanneer de tijd daartoe gekomen zal zijn, mogelijk te maken, is zeer zeker geheel in strijd met de waarheid, daar in de negentiende eeuw, waar allerminst van een achterlijken toestand der maatschappij sprake kan zijn, bij de meer ontwikkelden de lust tot dienstneming steeds toeneemt en de eischen der militaire wetenschappen tot eene zoodanige hoogte zijn opgevoerd, dat de officiersrang alleen door werkelijk kundige en wetenschappelijke mannen kan worden bekleed, terwijl de behoefte om ook de beschaafde standen onder de minderen in het leger op te nemen, zich meer en meer doet gevoelen.

Maar ook andere voorstanders der vredebonden laten zich bij ons te lande in dien geest hooren. Zoo schrijft de heer Bredius in zijne verhandeling: „Internationale Arbitrage", dat de vrede-mannen tot bereiking van het doel, waarnaar zij streven veel te kampen hebben met „bekrompen begrippen omtrent nationaliteit en eigen grootheid," terwijl Mr. Jolles, die bedoelde brochure aankondigde in het juridisch tijdschrift „Themis", het een gunstig verschijnsel gelieft te noemen, dat de ingenomenheid met den militairen dienst bij onze natie niet te hoog staat aangeschreven en het aantal vrijwilligers eer af dan toeneemt.

Dergelijke stellingen moeten een ieder, die zijn vaderland lief heeft en op de handhaving van Neerlands onafhankelijkheid prijs stelt, leed doen; wanneer de vredebonden zich in die richting bewegen, moeten zij met wantrouwen worden bejegend. Hun streven levert alsdan een gevaar op voor ons vaderland, daar het demoraliseerend werkt op het volk, waarvan de vaderlandsliefde en de eerbied voor onze nationale instellingen heden ten dage door de socialistische leiders meer en meer worden ondermijnd.

En dit doel hadden de oprichters van den Nederlandschen vredebond allerminst voor oogen; bij hun optreden werd uit-

drukkelijk te kennen gegeven dat zij geen afbreuk wilden doen aan de landsdefensie, en dit moet worden op prijs gesteld. Minder dan ooit toch hebben wij, met het oog op de reusachtige voorbereidselen, die bij de groote Mogendheden tot den oorlog gemaakt worden, reden om de toekomst met gerustheid tegemoet te zien.

Voor hem, die maar eenig acht slaat op den tegenwoordigen toestand in Europa is het duidelijk dat aan de omvangrijke wapeningen, die loodzwaar op de volken drukken niet anders dan door eene uitbarsting van oorlogen een einde kan gemaakt worden. Zoowel Rusland en Oostenrijk als Frankrijk en Duitschland staan gewapend tegen elkander, wetende dat, mocht eenmaal de krijg onderling uitbarsten, hun bestaan als groote Mogendheid daarbij op het spel staat. Ook Engeland, Italië, Turkije en de Donau-Vorstendommen wapenen zich tot de tanden, om op alle eventualiteiten voorbereid te zijn. Alleen de kleine Staten, met name Nederland, België en Zwitserland zijn wellicht voornemens zich geheel neutraal te houden. Dit is voortreffelijk, maar zullen zij bij machte zijn hunne neutraliteit te handhaven? Daarop komt het aan, daar het niet voldoende geacht wordt om zijne neutraliteit te proclameeren; men moet haar ook weten te handhaven en niet gedoogen dat het onzijdige grondgebied door eene der oorlogvoerende partijen wordt betreden.

En nu is het groote gevaar daarin gelegen, dat in den tegenwoordigen tijd vele stemmen juist van militaire zijde opgaan om te beweren, dat in oorlogstijd alles moet wijken voor de militaire noodzaak, dat zelfs het grondgebied der neutrale Mogendheden niet behoeft geëerbiedigd te worden, wanneer overwegende strategische consideratiën eischen dat daarmede geen rekening moet worden gehouden.

Een ieder is bekend met de zoogenaamde onthullingen van Madame Edmond Adam over eene beweerde geheime alliantie tusschen België en Duitschland waarbij doortocht zoude worden verleend aan de Duitsche troepen ten einde deze in staat te stellen de noordergrens van Frankrijk aan te vallen. De rechtervleugel van het Duitsche leger zou daarbij wellicht genoodzaakt zijn zijn weg over Nederlandsch Limburg te nemen, zoo-

dat ook ons land in dat geval bij den krijg zoude betrokken worden. Om niet te veel in politieke beschouwingen te geraken, zullen wij die veronderstellingen in alle hunne waarde laten, maar het valt daarom niet te ontkennen dat de Fransche Regeering weinig gerust schijnt te zijn omtrent de bij het tractaat van 1839 gewaarborgde onschendbaarheid van het Belgische grondgebied, daar de heer de Freycinet verleden jaar tot versterking van de Fransche noordergrens een som van anderhalfmilliard francs heeft aangevraagd en verkregen.

Een eventueele oorlog tusschen Frankrijk en Duitschland brengt evenwel niet alleen het Belgische grondgebied in gevaar, maar de vrees is m. i. gewettigd dat ook het onze door de legers der strijdende partijen kan worden aangewend wanneer België bij dien krijg werd betrokken.

Eene merkwaardige bijdrage nopens de opvattingen van beroemde staatslieden aangaande de eerbiediging van het grondgebied der neutrale staten in tijd van oorlog, leveren ons lord Palmerston en lord Granville. Eerstgenoemde verklaarde kortweg niet de minste waarde te hechten aan eene ongewapende neutraliteit; de geschiedenis leert toch, zoo werd door genoemden staatsman zeker niet ten onrechte beweerd, dat wanneer eene oorlogvoerende Mogendheid het noodig acht het grondgebied van een' neutralen staat door te trekken, het zich weinig om tractaten bekommert.

Noch cynieker liet lord Granville zich uit toen men in het Engelsche Lagerhuis dien bewindsman interpelleerde over de aan te nemen houding der Britsche Regeering bij eene eventueele schending van Luxemburgs neutraliteit door de Duitsche troepen. Genoemde staatsman verklaarde dat aangezien Luxemburgs neutraliteit ook door Pruisen was gegarandeerd, het geheele garantietractaat verviel, wanneer eene der garandeerende Mogendheden zich daaraan niet meer gelegen liet liggen. De overige contractanten waren alsdan „ipso jure” van hunne verplichting ontslagen.

Zou het, met het oog op de weinige garantie, die de groote Mogendheden opleveren voor eerbiediging der tractaten, wanneer hun belang dit niet medebrengt, eene to gewaagde veronderstelling zijn, dat de kleine staten op eerbiediging van het volken-

recht niet te veel vertrouwen moeten stellen en in de ure des gevaars zich op eigen krachten het meest moeten verlaten?

In 1887 heeft een werk het licht gezien: „*Frankreich unter den Waffen*“, waarvan de schrijver zijn' waren naam verbergt onder het pseudoniem „General Blanchard von Meisendorf“ en dat volgens den Franschen bewerker, luitenant-kolonel Hennebert, een résumé mag worden genoemd van verschillende Duitsche werken, die sedert 1871 over een eventueelen tweede Fransch-Duitschen oorlog zijn uitgekomen. Kleine staten kunnen daarnit leeren hoe gevaarlijk het is te veel op het volkenrecht te vertrouwen en hoeveel belang er in gelegen is in tijd van vrede zich met den meesten ernst tot den oorlog voor te bereiden.

Bedoelde schrijver wijdt een groot deel van zijn werk, waarvan alleen de Fransche vertaling mij onder de oogen is gekomen, aan een eventueelen aanval der Duitsche troepen op Frankrijks noordergrens, waardoor natuurlijk de neutraliteit van het Belgische grondgebied geschonden zoude moeten worden; dit is voor hem echter geen bezwaar, men hoore slechts het volgend merkwaardig betoog, waarvan wij den Franschen tekst wedergeven:

Il est toujours dangereux de se payer de mots. Aussi nous gardons-nous bien de faire des impairs de ce genre. Pour signifier quelque chose, une neutralité doit être armée pour inspirer, et, au besoin imposer le respect. Mais il est rare qu'il en soit ainsi; les petites puissances européennes, élevées au rang de matelas, de tampons ou bouche-trous, ne sont généralement dotées que de forces militaires insuffisantes. Dès lors leur neutralité n'est qu'une simple expression diplomatique: leur situation de spectateurs désintéressés des luttes possibles n'est qu'une simple fiction.

De Duitsche schrijver verklaart voorts niet de minste waarde te hechten aan België's neutraliteit, waarover naar zijne m. i. zeer juiste opvatting, Engeland zich weinig zal bekommeren. Voor de Duitsche troepen is België evenwel de weg naar Frankrijk en aangezien er geen ernstige tegenstand is te verwachten, zal het voor Duitschland gemakkelijk zijn de Maas over te trekken en de Fransche noordergrens te bereiken. (Daar de verdediging van de Maas toen nog niet „en principe“ was vastgesteld, had die schrijver daarmede natuurlijk geen rekening te houden).

Na met België te hebben afgerekend, wijdt de schrijver nog een kort woord aan de neutraliteit van Zwitserland, waarover hij zich natuurlijk evenmin bekommert en daarbij de wenschelijkheid doet uitkomen om door dat land op Lyon aan te rukken, hetgeen gemakkelijker mag worden geacht en minder offers zal eischen dan eene forceering der Fransche verdedigingslinie aan de Vogezen.

De schrijver besluit het door hem gewijde hoofdstuk over de neutraliteit der kleine staten, welk begrip hij, gelijk reeds is geciteerd, qualificeert als „une expression diplomatique” met het volgende merkwaardige betoog:

L'indépendance des Etats qui ne peuvent disposer que de peu de forces militaires est absolument illusoire alors même que leur excellente situation géographique semble pouvoir leur garantir toute sécurité. Ces petits Etats feraient donc bien de renoncer, en partie du moins, à leur autonomie et de se rattacher à quelque grande puissance, afin que celle-ci sauvegardât leurs intérêts, comme les siens propres. Ce faisant, ils occuperaient en Europe une position sûre au lieu d'être, à l'occasion, le jouet de leurs puissants voisins.

Or une ardente et fort étrange soif d'indépendance nationale s'est emparée des petits peuples, même des plus infimes, jusqu'à la ci-devant épublique Batave et ce nid d'hirondelles qu'on appelle Monaco. Très bien, mais cet instinct qui les pousse à affirmer leur vitalité quand même, et les empêche de faire une bonne sortie de la scène politique, cet instinct est d'un comique achevé. Leurs efforts désespérés sont comparables à ceux d'une réaction folle contre l'emploi de la vapeur, cette force motrice moderne qui brise les moyens de transport surannés, et les jette à la cuve où bout à gros bouillons la grande masse liquide.

Nous serons toute notre vie appelés à voir de petites nations persister et même grandir encore. Leur littérature pourra tenter une renaissance; elles communiqueront peut-être et leur langue et leur mœurs à des régions voisines, mais tous ces progrès seront vains. Ce que nous entendons aujourd'hui, ce sont des cris d'agonie des pauvres gens qui se noient.

Qu'elles ne comptent point sur les effets du concert européen où tant de voix détonnent aujourd'hui. Ce fameux concert ne peut que les doter d'une égide de papier qui, même en temps de paix, ne leur serait que d'une utilité douteuse.

Zonder daarom met den schrijver van evenvermeld betoog te willen aannemen dat kleine staten weldra tot het verleden zullen behooren, zoo meenen wij toch te mogen beweren dat de Mogendheden van den tweeden rang, met het oog op de verwickelingen, die in Europa te verwachten zijn, meer dan ooit er op bedacht moeten wezen wanneer het oogenblik daartoe gekomen zal zijn, hun bestaan te kunnen verdedigen. Wil men geëerbiedigd worden zoo moet men dit zich ook waardig weten te maken. Nog meer dan in het private leven ten opzichte van particulieren veelal het geval is worden in het onderlinge staten-verkeer die Mogendheden het meest ontzien, bij wier goede gezindheid men het grootst belang heeft.

Afgescheiden van kleine geschillen van ondergeschikten aard, die, gelijk reeds is aangetoond, in den tegenwoordigen tijd gelukkig langs vredelievenden weg worden uitgemaakt, zijn oorlogen niet te vermijden. Wij meenen op grond van hetgeen door ons is aangevoerd tot die conclusie te mogen geraken. Maar ook de oorlogen, hoe groot de rampen ook zijn, die zij medebrengen, hebben hun goede zijde en oefenen dikwijls een weldadigen invloed in het leven der volkeren. Wanneer men de wereldgeschiedenis nagaat, zoo zal men daarnit ontwaren dat geen enkele omkeering ten goede heeft plaats gehad zonder dat er stroomen bloed gevloeid zijn, en alle geschillen van belang zijn door het zwaard beslecht. Dikwijls ook heeft de oorlog er toe medegewerkt om een volk, waarvan de zeden verbasterd, het nationaliteitsgevoel verslapt en de gemoederen door binnenlandsche tweedracht onderling verbitterd waren, wederom uit zijn verval op te heffen. Om bij onze eigene geschiedenis te blijven, behoeven wij slechts te wijzen op de gebeurtenissen van 1672, 1813 en 1830, jaren waarin het nationaal verzet tegen hen die ons volksbestaan bedreigden, ja zelfs eenmaal ons uit de rei der zelfstandige natiën hadden doen verdwijnen een veerkracht bij ons volk deden ontwikkelen, die onze machtige vijanden ontzag wist in te boezemen.

Maar ook bij vele andere volken hebben zich dezelfde verschijnselen voorgedaan, en het is dan ook volkomen natuurlijk dat de meeste schrijvers op het gebied van het volkenrecht

den oorlog beschouwen als een niet te vermijden proces tusschen de Staten, dat wel beperkt doch niet vermeden kan worden. De meesten erkennen zelfs het nut van den krijg en bepleiten met overtuiging zijn dikwijls weldadigen invloed. Zoo schrijft de bekende Fransche publicist Ortolan:

Il est dans la vie des nations des cas où une impérieuse nécessité commande de prendre la voie des armes; lorsque la guerre est le seul moyen pour soutenir ses droits outragés et méconnus, cet état ne doit pas hésiter à le faire, sous peine de porter atteinte à son honneur et de préparer sa décadence. D'ailleurs la guerre n'est pas toujours un mal; quelquefois elle est le souverain remède à des maux intérieurs, elle retrempe les caractères amollis et viciés par une longue paix, elle est souvent un moyen de propagation des idées généreuses et du progrès. Les plus nobles vertus, l'amour de la patrie, l'abnégation de soi-même, l'humanité se sont souvent réfugiées dans les camps.

Op hetzelfde standpunt staat de Portalis, welke rechtsgeleerde op de volgende wijze het karakter van den oorlog meesterlijk weet weer te geven.

La guerre est le résultat inévitable du jeu des passions humaines dans les rapports des nations entre elles. C'est dans les desseins de la Providence un agent puissant dont elle use tantôt comme un instrument de dommage, tantôt comme un moyen réparateur. La guerre fonde successivement et renverse, détruit et reconstruit les états. Tour à tour féconde en calamités et en améliorations, retardant, accélérant ou interrompant les progrès où le déclin, elle impose à la civilisation qui naît, s'éclipse et renaît encore ce mouvement fatidique qui met alternativement en action toutes les puissances et les facultés de la nature humaine, par lequel se succèdent et se mesurent la durée des empires et la prospérité des nations.

Het gevoelen van genoemde schrijvers staat niet alleen. Hunne beschouwingen over den oorlog komen geheel overeen met die van de meeste moderne publicisten op volkenrechterlijk gebied als Wheaton, Calvo, Heffter, Vergé, de Martens, Dr. Lieber, en vele anderen die den oorlog op juristische en moreele gronden verdedigen. Phillimore en Rolin-Jacquemyns beschouwen den oorlog meer als noodzakelijk kwaad, „as a consequence of the depraved nature of

societies", gelijk eerstgenoemde schrijver zich uitdrukt, maar erkennen tevens dat hij voorloopig onvermijdelijk mag worden genoemd.

Zeër karakteristiek en zeker niet onjuist is de beschouwing over den oorlog van den bekenden Franschen publicist en romanier Cherbuliez, die zijne artikels op politiek terrein onder het pseudoniem „Valbert" het licht doet zien. Genoemde beschouwing, voorkomende in een voortreffelijk artikel in de *Revue des deux Mondes* van 1 Maart jl. get.: „L'arbitrage international" is merkwaardig genoeg om haar te vermelden.

Ce qui prouve que la guerre n'est pas le plus grand des maux, zoo luidt het gevoelen von den talentvollen schrijver, c'est qu'on ne trouverait pas aujourd'hui dans toute l'Europe un peuple qui consentît à acheter les douceurs de la paix au prix de son indépendance, et vraiment les peuples ont raison. Le plus précieux des droits est celui de s'appartenir et d'être soi. Mieux vaut mener une vie hasardeuse, pleine de dangers, troublée par de perpétuelles alertes que de goûter une éternelle tranquillité sous la main d'un protecteur.

La civilisation elle-même y trouve son compte. L'effort des nations pour se défendre et se conserver les préserve de cette indolence à penser, que produisent les longs repos. Les époques les plus fécondes, les plus brillantes pour les arts, pour les sciences, pour tous les développemens de l'esprit humain, furent des époques guerroyantes et troublées; l'histoire de la Grèce et de l'Italie en fait foi. Quand l'existence est trop douce et trop assurée, le génie s'engourdit, l'esprit d'invention disparaît comme il avait disparu de l'empire romain dans le siècle pacifique des Antonins. On ne cherche, on ne trouve plus rien, on devient un peu chinois, on ne connaît plus que le culte des traditions et la sainte autorité des natitudes. La vie est un conte usé, commun et rabattu; on est déchargé du soin de la défendre; mais, selon le mot du poète, on perd l'une après l'autre toutes les raisons de vivre.

Ieder Nederlander behoort voorzeker de beschouwingen van den Franschen schrijver met sympathie te begroeten. Ook wij wenschen onze onafhankelijkheid tot geen prijs te verliezen. Dit hebben onze voorouders getoond en wij hebben aan hen voorzeker onze onafhankelijke en eervolle plaats te midden der Europeesche volkeren te danken.

Men bedenke evenwel dat het eenige middel om onze eervolle stelling te behouden, gelegen is in den ernstigen wil om haar te handhaven en daarvan tegenover het buitenland blijf te geven.

Geene humanitaire theorieën zullen voldoende zijn om het buitenland eerbied in te boezemen; alleen door eene ernstige voorbereiding tot tegenweer, wanneer dit noodzakelijk mocht zijn, zal ons onafhankelijk volksbestaan gewaarborgd blijven.

Men bekommert zich heden ten dage over vele zaken. Lofwaardige pogingen worden aangewend tot ontwikkeling van het volk door onderwijs en tot bevordering der welvaart door verbetering der verkeersmiddelen, zoodat de Nederlandsche natie bekend staat als eene der meest ontwikkelde en welvarendste in Europa, terwijl onze staatsinstellingen alom worden geroemd.

Ongetwijfeld hebben wij daarom vele redenen tot dankbaarheid en kan met zelfvoldoening worden teruggezien op het vele goede dat in ons vaderland gedurende den laatsten tijd is tot stand gebracht.

Maar men bedenke dat al hetgeen wij hebben verworven, verloren zou gaan en den vreemdeling ten goede zoude komen wanneer wij onze onafhankelijkheid zouden moeten prijs geven. Wat baat het een schoon huis te bezitten waarin tal van geriefelijkheden aanwezig zijn, zoo de buitenmuren niet bestand zijn tegen de stormen, die het kunnen bedreigen en hetzelfde met alle pracht en weelde, die het moge bevatten, kunnen doen instorten?

Het „*si vis pacem para bellum*” blijve daarom steeds onze leus, welk standpunt geene schoonklinkende humanitaire theorie ons mag doen verlaten. Met Cherbulliez toch mogen wij aannemen „*qu'un peuple qui dans la situation présente de l'Europe, passerait pour aimer la paix comme un quaker et laisserait soupçonner à ses voisins qu'il se soucie peu d'en déceudre, qu'on peut l'offenser impunément, qu'il préfère son repos à la fierté, verrait bientôt s'abattre sur lui le fléau dont il rêvait de se garantir à jamais et la verge sanglante qui lui fait peur.*”

Gulden woorden, die wel behooren ter harte te worden genomen, want al mogen de bemoeiingen der philantropen tot voorkoming van den oorlog met sympathie worden begroet, zoo

laat ons niet vergeten, dat ook voor ons vaderland het behoud van den vrede het best gewaarborgd blijft door in den vreemde de overtuiging te doen ontstaan, dat men niet straffeloos ons volksbestaan bedreigt, welke overtuiging evenwel alleen ingang zal vinden, wanneer men in tijd van vrede geene offers ontziet om zich tot krachtige tegenweer voor te bereiden.

De VOORZITTER. Namens de vergadering zeg ik den geachten spreker reeds voorloopig dank voor zijne belangrijke voordracht. Verlangt ook iemand het woord naar aanleiding van het gesprokene?

De heer VAN RAPPARD. De spreker van heden avond is gunstig bekend bij het leger, met name bij de officieren, die veel belang stellen in de bestudeering der oorlogsgebruiken. Hij toch was een der eerste juristen, die door eene dissertatie op dit gebied de studie voor de militaire beoefenaars vergemakkelijken.

In de lezing van heden avond heeft de heer Klerck weder veel gezegd, dat door officieren gaarne zou worden onderschreven. Als anti-militairist deed hij zich allermintst kennen, hetgeen mij altijd bij het openbaar optreden van een niet-militair verheugt. Niet wegens het belang der militairen, maar om het belang van het land. Al deze omstandigheden doen mij echter te meer waarde hechten aan het antwoord op de vraag, of ik goed begrepen heb, dat de heer Klerck in het begin zijner voordracht weinig beteekenis heeft gehecht aan het conventionele gedeelte van het volkenrecht. Ik vermeen, dat de spreker als toelichting van dit gevoelen aanhaalde wat in 1870 geschiedde met een artikel van het vredesverdrag van 1856, en wees op de niet-naleving van art. 5 van het verdrag van Praag. Beide voorbeelden toonen echter m. i. ook, dat de tractaten wel degelijk een band vormen, die niet gemakkelijk verscheurd wordt. In 1870 kostte het veel moeite, om de plotselinge opzegging door Rusland zonder oorlog in het reine te brengen, terwijl de opzegging zelve bewijst, dat daarvóór de verplichting tot naleving gevoeld werd. Op de naleving van art. 5 van den vrede van 1866 kon alleen Oostenrijk aandringen, en het verdrag van 1878 (1)

(1) Op 11 October 1878 werd te Weenen een verdrag gesloten, waarbij de Keizer van Duitschland en Koning van Pruisen te kennen

bewijst dan ook, dat Pruisen de verplichting tot nakoming der bij tractaat gedane belofte erkende.

Moest aan het conventionele gedeelte van het volkenrecht geringe waarde gehecht worden, dan zou evenzeer de bindende kracht vervallen van het conventionele oorlogsrecht, dat een onderdeel is van het volkenrecht, en zou dus bijv. ook de conventie van Genève niet behoeven te worden nageleefd, hetgeen, hoe onvolmaakt dit verdrag zijn moge, zonder twijfel eene groote ramp zou wezen. Het komt mij dan ook voor, dat zulke geringschatting der tractaten niet in de bedoeling van den spreker ligt, en ik vind tevens voor die meening grond in de omstandigheid, dat de heer Klerck in latere gedeelten van zijne voordracht conventioneel zeerecht als bestaande vermeldt, en daarop beschouwingen bouwt. De spreker heeft aan de motie van den heer van Eck van 1874 meer theoretische dan practische waarde gehecht, en ik onderschrijf dit geheel. Maar wel zou ik den heer Klerck willen vragen, of hij niet van oordeel is, dat voor het tweede optreden van den heer van Eck in 1878 veel grond bestond, en of dus niet, ook naar zijne meening, zou bijgedragen worden tot het wegnemen van oorzaken tot oorlog, indien, gelijk veel door Italië schijnt te geschieden, in verdragen van handel, scheepvaart en dergelijke het beginsel van arbitrage bij verschil van opvatting werd nedergelegd? Eindelijk zou ik gaarne van den spreker vernemen, of hem bekend is, waarom men in de practijk zoo weinig gebruik ziet maken van het reglement voor arbitrage, dat door den heer Goldschmidt ontworpen werd en gegrond is op de theorie en de practijk der arbitrage, terwijl het, na beraadslaging over den inhoud, de goedkeuring van het Institut de droit international heeft mogen verwerven.

De heer KLERCK: Ik meen dat de heer van Rappard niet

gaf, dat hij veel waarde hechtte aan de opheffing van het bepaalde bij art. 5 van het verdrag van Praag omtrent Noord-Sleeswijk, en de Keizer van Oostenrijk en Koning van Hongarije de bezwaren erkent, die aan de geheele uitvoering van dit artikel in den weg staan, en zoowel daarom als om den bestaanden vriendschapsband tusschen beide rijken nauwer aan te halen, in de voorgestelde opheffing toestemt.

geheel juist mijne bedoeling begrepen heeft. Ik heb nie gezegd dat verdragen in het algemeen geen waarde hebben, maar alleen dat er geen poenale sanctie aan verbonden is. De Staten kunnen alzoo niet gedwongen worden de tractaten na te leven, men is bijna altijd van hun welmeenen afhankelijk.

Wat het tractaat van 1856 betreft, dit is door Rusland opgezegd op grond, dat dit Rijk, zooals door zijne bewindslieden gezegd werd, zich niet kan inlaten met een tractaat, dat men beschouwde als niet bestaande. En wat artikel 5 van het Prager tractaat betreft, daarbij werd aan Denemarken de concessie gedaan om mede te werken tot beslissing der vraag of Sleeswijk de Deensche nationaliteit zou behouden of de Duitse aannemen; aan die bepaling is door de Pruisische Regeering nooit uitvoering gegeven waardoor Denemarken het kind van de rekening is geworden.

Wat nu het beginsel van arbitrage betreft, ik geloof dat daardoor vele geschillen uit den weg kunnen worden geroemd. Maar gelijk, naar ik meen, in het breede door mij is aange-toond, hangt alles af van de vraag wat al of niet voor arbitrage vatbaar is. Geschillen over grensscheiding, over in beslag genomen schepen en dergelijke kunnen wel door arbitrage worden opgelost. Maar zoodra het zaken geldt, waarbij het antagonisme tusschen de verschillende mogendheden en de rassenhaat op den voorgrond treden, is arbitrage bijna ondenkbaar.

Ik ben het daarom niet eens met den heer van Eck, dat *alle* geschillen vatbaar zijn om bij wijze van arbitrage te worden beslist. Overigens ben ik van meening dat de vreeselijke rampen, die heden ten dage door den krijg worden veroorzaakt, er meer toe bijdragen om vele oorlogen te voorkomen dan de regelen die daartoe door het „Institut de droit international” zijn aangegeven.

De VOORZITTER. Indien thans niemand meer het woord verlangt te voeren, blijft mij nog over den dank der vergadering te herhalen aan den spreker van heden avond voor zijne hoogst verdienstelijke en van veel studie getuigende voordracht. Dat de vergadering met dien dank instemt, hebben de vele toejuichingen na het uitspreken der rede reeds bewezen.

Alvorens nu deze laatste wintervergadering te eindigen, zij het mij vergund met een enkel woord terug te zien op het verhandelde in het thans afgelopen werkjaar.

In de samenstelling van het bestuur is in het afgelopen jaar geen verandering gekomen.

De voordrachten waren van afwisselenden aard.

De sprekers bewogen zich niet slechts op Nederlandsch en Indisch Militair gebied en trachtten onze kennis van de toestanden en behoeften hier en ginds te vermeerderen, maar ook omtrent de kennis van dit Oost-Aziatisch land, werd ons eene belangrijke bijdrage geleverd, terwijl andere hoogst interessante studiën in min of meer rechtstreeksch verband staande met het krijgswezen en het streven onzer Vereeniging door begaafde sprekers werden voorgedragen. Zoo leverde ons bestuurslid de Kapitein Plantenga, in eene lezing te Arnhem gehouden, hoogst belangrijke beschouwingen over militie legers in verband tot Nederlandsche toestanden.

De kapitein der artillerie v. Rappard hield eene technische en tactische voordracht over Mitrailleurs en snelvurend geschut. De kolonel Coblijn lichtte op deze plaats zijne brochure over de verdediging van Java breedvoerig toe, in eene met belangstelling aangehoorde rede. De Majoor Bruinsma gaf te Breda, in eene talrijke bijeenkomst van leden en geïntroduceerden eene geestdriftwekkende schildering van de herhaalde verovering van de groote Missigit te Atjeh op 11 en 14 April 1873. Zoo schonk de kapitein der genie van Schermbeek, ons het een en ander uit zijn rijke militaire loopbaan in Japan, en gaf ons daarbij een overzicht van hetgeen in dat Oostersch land is ontworpen en gedaan, tot bestrijding en verdediging tegen een buitenlandschen vijand.

De Heer C. A. van Eckstein, Chef der Topographische inrichting, behorende tot het departement van Oorlog, beschreef in een met aandacht gevolgd; door kaarten en afbeeldingen opgehelderde rede, de producten en procédés dier inrichting, doch verzweeg daarbij met de hem eigene bescheidenheid, het leeuwen-aandeel dat hem toekomt in de volmaking van die procédés en in den eervollen naam, welken die inrichting

verdient, bij alle beschaafde natiën. Heden avond mochten wij de voordracht aanhooren van ons bestuurslid Jhr. Mr. R. A. Klerck, handelende over vredebonden en arbitrage, waarbij die spreker aantoonde het problematiek nut van de vredebonden en tevens de gronden opgaf voor zijn twijfel aan de efficaciteit van arbitrage, die alleen dan doelmatig kan werken wanneer de betrokken partijen bereid zijn ter goeder trouw, zich aan de uitspraak der scheidslieden te onderwerpen.

De spreker toonde ook aan de zwakke waarborg, die de tractaten opleveren voor een duurzamen vrede, zoo mede dat de neutraliteit door de tractaten geenszins behoorlijk wordt verzekerd, daar de oorlogvoerende partijen zich niet zullen ontzien haar te schenden, zoo dikwerf hun belang dit vordert, tenzij men dien waarborg zoekt in het bezit van een goed geoefend, voldoende talrijk en wel aangevoerd leger.

Overigens was de rede van den heer Klerck een eigenaardig slot op de reeks van voordrachten in dezen winter gehouden. Daardoor toch werd opnieuw bewezen, dat de beoefening der krijgswetenschap niet alleen behoort tot het domein van het corps officieren, maar dat dit ook voor ieder ontwikkeld burger, die geroepen kan worden over krijgszaken te oordeelen of aan krijgshandelingen deel te nemen, plicht is, en daardoor is dan tevens aangetoond het recht van bestaan van deze vereeniging.

Was het afgelopen werkjaar alzoo rijk aan stof en keur van afwisselende onderwerpen, het bestuur mocht wederom, dank zij veler welwillendheid en medewerking, gelukkig slagen in zijne pogingen om ook voor den volgenden winter de leesbeurten vervuld te zien.

Zoo zal alsdan de luit.-kolonel ELAND lezen over Torpedo's; W. G. L. F. F. VAN HOOGENHUIZEN over Dynamietkanonnen; Dr. VINKHUIZEN over militaire kleeding; G. W. BEEGER, nog eens de verdediging van Java; G. J. C. A. POP, algemeene beschouwingen over terugtochten; E. B. KIELSTRA en W. L. DE PETIT.

Van beide laatste sprekers worden de onderwerpen later opgegeven.

Bij zooveel medewerking van bekwame mannen, kan het geen verwondering baren, dat onze vereeniging steeds toeneemt in

invloed en bloei. Het getal leden neemt dan ook jaarlijks toe; in het afgelopen werkjaar is het weder met 194 nieuwe leden vermeerderd, zoodat het thans het cijfer van 2110 bereikt heeft.

Ten slotte nog eene mededeeling omtrent de prijsvraag C over eene organisatie van het Indische leger, waarop een antwoord is ingekomen, onder het motto: „de goede eigenschappen van den troep hangen voornamelijk af van het korps officieren dat daarover bevel voert”, waarvan zich als schrijver heeft bekend gemaakt de majoor van het Indische leger D. Brakel, en waaroemtrent door de jury, bestaande uit den luitenant-kolonel Verstege, den majoor de Wijs en den majoor Bruinsma, allen van het Ind. leger, een hoogst belangrijk en duidelijk rapport is uitgebracht, waarbij is voorgesteld aan den schrijver een gedeelte van den uitgelooften prijs bijv. f 300 toe te kennen.

Dat rapport zal met het antwoord op de prijsvraag C van den majoor Brakel, die tegen het voorstel der jury geen bezwaar heeft, worden gedrukt en aan de leden van 1889/1890 toegezonden.

En thans, Mijne Heeren, sluit ik deze vergadering met den wensch, dat wij ons allen in October aanstaande hier weder mogen terugzien.

De Secretaris,

G. N. H. SCHULTZ VAN HAEGEN.

ERRATA.

- Op bladz. 481, regel 13 v. b. staat: „waaraan de”,
lees: „waaraan de poenale”.
- Op bladz. 483, regel 13 v. o. staat: „Amphytionenverbond”,
lees: „Amphyctionenverbond”.
- Op bladz. 489, regel 1 v. b. moet het woord „niet” vervallen.
- Op bladz. 495, regel 3 v. b. staat: „schijnt de heer”,
lees: „schijnt den heer”.
- Op bladz. 497, regel 17 v. o. staat: „bondsraden”,
lees: „bondsacte”.
- Op bladz. 505, regel 13 v. b. staat: „toen Frankrijk tot”,
lees: „toen Frankrijk tot zijne”.
- Op bladz. 541, regel 15 en 14 v. o. staat:
„en alle geschillen van belang zijn door het zwaard beslecht”,
lees: „en alle geschillen van belang door het zwaard
zijn beslecht.”
-